

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА ТЮРКСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

**Кваліфікаційна робота магістра з тюркської філології
на тему: «ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТУРЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ
ТЕКСТІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ»**

Допущено до захисту
« ___ » _____ року

студента(тки) групи МПТур 54-19
факультету сходознавства
освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: турецька мова,
англійська мова за спеціальністю
035 Філологія за спеціалізацією
035.068 Східні мови та літератури
(переклад включно), перша –
турецька

Новікової Аліни Олегівни
(ПІБ студента)

Завідувач кафедри
тюркської філології

(підпис) Тімкова Т.М.
(ПІБ)

Науковий керівник:

Тімкова Т.М.
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ “ПЕРЕКЛАД” У СУЧАСНОМУ	
УКРАЇНСЬКОМУ І ЗАРУБІЖНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	
1.1. Поняття еквівалентності та адекватності у перекладознавстві та їх види.....	12
1.2. Характеристика рівнів і видів еквівалентності у працях сучасних лінгвістів.....	16
1.3. Досягнення еквівалентності шляхом перекладацьких трансформацій. Поняття “трансформації”.....	23
1.4. Дослідження особливостей використання лексичних трансформацій.....	26
1.5. Особливості художнього тексту як об’єкту перекладу.....	31
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ	
ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО	
ЖАНРУ.....	
2.1. Функції і стилістика перекладу текстів художнього жанру.....	38
2.2. Принципи використання методу конкретизації при перекладі художньої літератури.....	43
2.3. Принципи використання методу лексичних відповідностей при перекладі художньої літератури.....	45
2.4. Принципи використання методу лексичних додавань при перекладі художньої літератури.....	48
2.5. Принципи використання методу лексичних упущень при перекладі художньої літератури.....	52

2.6. Принципи використання методу лексичної заміни при перекладі художньої літератури.....	54
2.7. Принципи використання методу лексичної генералізації при перекладі художньої літератури.....	56
2.8. Принципи використання методу антонімічного перекладу при перекладі художньої літератури.....	59
ВИСНОВКИ.....	63
ÖZET.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	71

ВСТУП

Переклад – це свого роду різновид мовного посередництва, за допомогою якого створюється текст, комунікативно-еквівалентний оригіналу. Комунікативна еквівалентність виявляється в уподібненні реципієнтами перекладу з оригіналом у функціональному, значеннєвому і структурному відношенні [18; с. 12].

З іншого боку – це спосіб перекладу оригіналу тексту на іншу мову, зберігаючи цілісність змісту і формату. Ця єдність досягається за рахунок цілісного відтворення ідеологічної суті тексту-оригіналу з притаманною для нього стилістичною особливістю на іншій лінгвістичній основі. Щоб досягти такої єдності не потрібно іти шляхом встановлення формальних еквівалентів.

Порівняння засобів, що вживаються в різних мовах, навіть найвіддаленіших, можливо тільки за допомогою порівняння функцій, які виконуються різними мовними засобами. Таким чином, точність перекладу заключається не в формальній відповідності оригіналу, а у функціональній.

Критерії точності перекладу постійно обговорюються. Буквальний переклад, майже не можливий, навіть для споріднених мов, оскільки правильність перекладу лексичних чи синтаксичних властивостей оригіналу супроводжується втратою важливих моментів у змісті, а буквальність при передачі фразеологізмів може стати причиною комічності перекладу. У вільному перекладі щоб відтворити дух тексту використовуються нехарактерні для оригіналу зображальні засоби.

Коли неможливо знайти еквівалентний іноземний еквівалент перекладачі використовують різні виражальні можливості своєї мови.

Перекладаючи з турецької мови важливо знайти лексему, яка буде близькою за значенням до турецького слова в рідній мові. Така лексема в теорії перекладу називається лексичною або словниковою відповідністю. Для

правильного вживання лексичних або словникових відповідностей слід розрізняти типи смислових відносин між словами.

При перекладі на іншу мову, розбіжності в структурі цих мов викликають труднощі в збереженні і передачі значень слів. Слово, як лексична одиниця, є частиною лексичної мовної системи. Семантична, або смислова структура слова універсальна для будь-якої мови, і через це вона може не збігатися з лексичними системами мови оригіналу та мови перекладу. В такому випадку на першому плані з'являються так звані лексичні трансформації, які можна охарактеризувати як “відхилення від словникових відповідностей” [19; с.57].

Перекладач працює не лише над текстом, але й над його культурно-історичним підтекстом. Поняття “мовна картина світу”, “ національний світогляд ”, “творча індивідуальність автора ”, “ художній шедевр” мають пряме відношення до перекладу: відмінності в структурах систем мов і особливості культурного і національного середовища, у яких функціонують оригінал і переклад, Духовно-світоглядні установки автора і перекладача і, нарешті, художня неповторність оригіналу визначають неможливість передачі всіх його особливостей в новій культурно-мовній системі.

Тому стає очевидним, що треба виходити з того, що повністю передати всі параметри оригіналу неможливо. Перекладач має тільки частину оригіналу, але він має і додати щось від себе. В цьому випадку порівняння тексту оригіналу з текстом-перекладом потрібно і можна здійснювати за особливостями ступеню спорідненості, і мірою співвідношення між конкретними двома текстами. Великі твори однозначно перекладати складно, тому професію перекладача вважають не лише посередницькою, а і творчою.

Слово, виступаючи як лексична одиниця, є частиною лексичної мовної системи. Смислова, або семантична структури слова унікальні для кожної

мови і через це вони можуть не відповідати лексичним системам мови оригіналу чи мови перекладу.

В даному випадку на передньому плані з'являються конверсії, в яких можна переключитися з одиниць оригіналу на одиниці перекладу конкретного значення, і вони називаються вони перекладацькими трансформаціями. Перетворення діляться на лексичні, граматичні та стилістичні, в залежності від характеру одиниць, що розглядаються в процесі перекладу.

Проблемами перекладу в теорії перекладу літератури художнього стилю займалась велика кількість мовознавців, лінгвістів, перекладачів, видатних поетів і письменників. Теоретичні аспекти художнього перекладу розглядали Ю.Н. Караулов, Л.С. Бархударов, А.В. Федоров, С.Ф. Гончаренко. Всі вони відмічають особливу специфіку художньої літератури, яка багато в чому ускладнює роботу перекладача.

У сучасному світі зростає увага до якості перекладу текстів художнього стилю. Ми все більше цікавимося традиціями, культурою інших країн, народів, а художні твори в такому випадку виступають як відтворення реалій інших культур. І саме еквівалентний, тобто адекватний переклад дозволяє реципієнту правильно сприймати суть художнього твору, а дослідження особливостей перекладу з турецької на українську мову і навпаки на сьогоднішній день є досить неточними.

Отже, актуальність нашого дослідження полягає у необхідності окреслити цілісну інтерпретацію поняття лексичних трансформацій, виокремити їх основні види, розглянути причини виникнення лексичних трансформацій та проаналізувати застосування перекладацьких трансформацій у художніх текстах.

Об'єктом дослідження є прийоми перекладу, об'єднані поняттям лексичних перекладацьких трансформацій.

Предметом дослідження є функціональні особливості перекладу лексичних трансформацій з української мови на турецьку і навпаки.

Мета дослідження – визначити функціональні особливості використання лексичних трансформацій та їх особливості при перекладі художніх творів з української мови на турецьку.

Для досягнення вказаної мети, нами було поставлено такі **завдання**: 1) дослідити методи досягнення еквівалентності при перекладі художніх творів; 2) визначити основні причини використання лексичних трансформацій при перекладі турецької художньої літератури на українську мову; 3) вказати види лексичних трансформацій, які були використані при перекладі; 4) виявити проблеми та шляхи перекладу лексичних трансформацій з однієї мови на іншу;

Методи дослідження – теоретичний, практичний, зіставний, описовий, контекстний аналізи.

Матеріалами для роботи слугували переклади “Кобзаря” Тараса Григоровича Шевченка Т. Арнаут на турецьку мову. “Кобзар” Т. Арнаут вийшов друком турецькою мовою у скороченому варіанті – “Taras Şevçenko. Kobzar (Seçmeler)”: Ankara, 2009. Та переклад книги турецькою мовою “İnci” автора Джона Стеінбека видавництвом Remzi Kitabevi.

Наукова та практична значущість роботи. Отримані у ході нашого дослідження практичні результати, можуть бути використані при розробці матеріалів для лекцій в університеті, а саме для “теорії і практики перекладу”, на практичному курсі перекладу, основах перекладознавства з турецької мови, усному двосторонньому перекладі та на практиці в повсякденній перекладацькій діяльності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, викладені у роботі були представленні на міжнародній студентській науково-практичній конференції, “Ad orbem per linguas. До світу через мови”.

Матеріали Міжнародної студентської науково-практичної конференції “Світ як інтертекст”, 17–18 червня 2020 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2020. 632 с., на ст. 100-102 Новікова А.О.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (52 позиції). Повний обсяг магістерської – 74 сторінки, з них основного тексту – 68 сторінок.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ “ПЕРЕКЛАД” У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ І ЗАРУБІЖНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.

Переклад тексту з однієї мови на іншу – це робота, що полягає в передачі змісту тексту на одній мові прийомами іншої мови, а також це результат такого виду перетворень. Її розумінням і удосконаленням займається предмет, що називається наукою про переклад і який включає в себе декілька напрямів. Серед них виокремлюють теорію перекладу, аналіз перекладу та методику навчання перекладу.

Машинний переклад займає особливе місце як науковий та технологічний предмет, що безпосередньо пов'язаний і з перекладацькою наукою, та з комп'ютерною лінгвістикою. Так само як і інші розділи прикладної лінгвістики, переклад по суті міждисциплінарний – це по суті пов'язано не лише з наукою про мову, але і з літературознавством, когнітивними науками, культурною антропологією тощо” [40; с. 36].

Перекладацькі трансформації є невід'ємною одиницею перекладу як діяльності. Важливим є також момент вживання трансформацій в текстах різних функціональних мовних стилів. Перекладаючи тексти, що відрізняються функціональними стилями, першість надається різним видам перетворень, тому доцільно проводити аналіз, спрямований на виявлення найбільш часто використовуваних трансформацій у текстах, характерних для певного функціонального мовного стилю.

У процесі перекладу першими виступають одиниці вихідного тексту, а кінцевими – одиниці тексту перекладу. Ось чому, ми працюємо з текстами як мовою оригіналу, так і мовою перекладу, а також з процесом перетворення вихідного тексту в перекладений текст. Однак навіть цього підходу виявилось

недостатньо. “Переклад за характеристикою має посередницьку природу, оскільки його метою є передати читачам тексту-перекладу ідею, написану автором оригіналу іншою мовою” [17; с. 40].

Переклад – це спосіб забезпечити можливий зв’язок (комунікацію) для людей, які спілкуються різними мовами. Тому для теорії перекладу передусім значення мають матеріали комунікативної лінгвістики про характеристики акту лінгвістичної комунікації, вплив контексту і ситуації на сприйняття тексту.

Погляди дослідників на суть і механізми методу трансформаційного перекладу відрізняються, але не зважаючи на погляди кожен так чи інакше признають наступне: перекладаючи в цілому, перетворення змінюють текст в деталях, і це відноситься як до форми, так і до змісту.

Вагомим способом дослідження перекладу в лінгвістиці є порівняльний аналіз тексту-перекладу, тобто порівняльний аналіз форми та змісту тексту з формою і змістом оригіналу.

У процесі перекладу між текстами встановлюються певні відносини. Порівнюючи ці відносини можна зрозуміти суть перекладу, визначити еквівалентні одиниці, виокремити зміни змісту та форми, що відбуваються при заміні одиниць оригіналу одиницею тексту перекладу. Порівняльний аналіз пояснює, як запобігти типовим складнощам перекладу, які пов’язані з специфікою з кожної з мов і навіть які елементи оригіналу залишаються непереданими при перекладі [16; с. 78].

Загальна теорія перекладу вивчає загальні закономірності збереження відомостей, які виявляються засобами однієї мови передаючи їх засобами іншої мови, покладаючись на розуміння структурної лінгвістики та теорії інформації, розглядає переклад як міжмовну комунікацію, а сам процес

перекладу як такий, що формується з двох фундаментальних етапів – аналізу (розуміння повідомлення) і синтезу (створення повідомлення) [29; с. 19].

Положення загальної перекладознавчої теорії базується на матеріалі двох мов, які переплітаються в процесі перекладу. Деякі теорії перекладу аналізують лексичні, морфологічні та синтаксичні характеристики обох мов і пропонують найбільш ефективні шляхи перекладу текстів.

З певними перекладацькими теоріями взаємодіють стильові теорії перекладу, які підсумовують практику перекладу текстів, що відносяться до певного функціонального стилю. Так ми маємо теорії перекладу наукових і технічних текстів, офіційно-ділових документів, газетно-інформаційних статей, публіцистики [17; с. 41].

Переклад – це вид активності, що заключається в передачі змісту тексту однією мовою за допомогою засобів іншої мови, а також це результат такого виду діяльності. Її теоретичним розумінням і вдосконаленням займається дисципліна, що називається наукою про переклад і вона містить декілька спрямувань, серед можна виокремити теорію перекладу, аналіз перекладу та методика навчання перекладознавству.

Машинний переклад, наукова і технологічна дисципліна, пов'язана з перекладацькою наукою і комп'ютерною лінгвістикою, займає таким чином особливе місце. Як і багато інших розділів прикладної лінгвістики, переклад по суті є міждисциплінарним – він поєднаний не лише з літературознавством але і з наукою про мову, культурною антропологією, когнітивними науками, і т.д..

Отже, невідповідності в структурі різних мов викликають складнощі в перекладі, що асоціюються з передачею і збереженням суті. Слово, як лексична одиниця, є деталлю лексичної мовної системи. Смилова, або семантична структура лексеми унікальна для кожної мови, і через це може не

відповідати за значенням лексичній системі мови оригіналу та мови перекладу. В такому випадку на передній план виходять так звані лексичні трансформації, які можна рахувати як “відхилення від словникових відповідностей”.

Головна ціль перекладача при досягненні адекватності/еквівалентності – це доречне використання різних перекладацьких трансформацій щоб текст мови перекладу максимально міг передати ту інформацію, що є в тексті оригіналу, за умови дотримання відповідних норм мови перекладу.

1.1. Поняття еквівалентності та адекватності у перекладознавстві та їх види.

З написаного вище розділу, суть категорії якості перекладу розкривається, загалом, через два поняття: адекватність та еквівалентність перекладу. Адекватність художнього перекладу передбачає ґрунтовне, на стільки – на скільки це можливо, уявлення авторської ідеї, вираженої в творі-оригіналі, визначення художніх і естетичних аспектів тексту твору, оцінку реципієнтів, що належать до тієї ж культури, до якої належить автор [34; с. 134].

Як правило, переклад оцінюється з точки зору повноти передачі оригіналу і з цієї ж точки зору розглядаються “хороші” або “погані” переклади. Ми маємо пам’ятати, що оригінал не для власного блага, а в першу чергу це спосіб передачі конкретних емоцій та ідей. І це і є основна мета перекладу. Тому перед оригінал і переклад має одну і ту ж ціль, а саме – вплинути на реципієнта.

Переклад має бути повною заміною тексту оригіналу, але не слід забувати, що намагаючись зберегти при перекладі максимальну більшість інформації з оригіналу, ми отримаємо невиправдано важкий і навіть

малозрозумілий/неясний текст перекладу. Між перекладом і оригіналом не може існувати абсолютної тотожності, а такі визначення, як “еквівалентність” і “адекватність” віддзеркалюють одну з головних особливостей перекладу, а точніше його зв'язок з оригіналом. Час від часу замість цих термінів може вживатися близький за значенням – “інваріант”.

Але не дивлячись на те, що суть цих термінів практично однакова, різні вчені кажуть про помітні відмінності в тому, яке значення несуть ці терміни.

Нестабільність використання даних термінів мала своє місце і у працях вітчизняних лінгвістів. Тому, одні називають здатність тексту перекладу передавати текст оригіналу – “адекватністю”, а інші – “еквівалентністю”.

В.Н. Комісаров вважає, що адекватність в перекладі заключається в якнайбільшій ідентичності всіх рівнів змісту текстів перекладу і оригіналу. Тобто за Комісаровим еквівалентність має більш широке значення і позначає безпосередньо конкретну мету процесу перекладу [18; с. 75].

Орім повного розуміння тематичної та ідейної спрямованості тексту оригіналу, перекладач має зуміти підібрати відповідні словесні засоби для передачі специфіки мови автора, а також зуміти передати образну систему твору, який він перекладає [37; с. 211].

Адекватний переклад – це відтворення форми, та змісту оригіналу за допомогою інших мовних засобів. Компетентність, тобто еквівалентність оригіналу, безпосередньо пов'язана з точністю і досягається шляхом лексико-фразеологічних, граматичних і стилістичних заміни, що створюють еквівалентний переклад. Використовуючи заміни перекладач може передати фактично будь-які елементи тексту оригіналу.

Мистецтво перекладу полягає в умілому використанні еквівалентів. Але час від часу перекладачі змушені чимось жертвувати, пропускати якісь

деталі, трохи посилювати або послаблювати значення виразів. З цього випливає, що в поняття “адекватний переклад” входить три складові:

- Точна, повна і правильна передача змісту тексту оригіналу;
- Переклад мовленнєвої форми оригіналу;
- Всі три складові еквівалентного перекладу поєднуються в нерозривну цілісність. Їх не можна відділити, а порушення одного з них безпосередньо призведе до порушення інших складових [22; с. 20].

Стосовно еквівалентності в перекладі, В.В. Сдобников кваліфікує її як якнайбільш допустиму лінгвістичну близькість текстів перекладу і оригіналу [34; с. 134].

А. Паршин вважає, що варто розрізняти можливу досяжну адекватність, під якою мається на увазі максимальна спорідненість змісту двох текстів, написаних різними мовами, що допустима при відмінностях мов, на основі яких написані дані твори, і перекладацьку адекватність – реальну спорідненість змісту текстів оригіналу і текстів перекладу, що досягається у процесі перекладу [30; с. 19].

Гранню перекладацької адекватності є якнайбільш можливий (лінгвістичний) рівень збереження змісту тексту оригіналу при перекладі, але в будь-якому окремому перекладі змістова спорідненість з текстом оригіналом в різному ступені і різними шляхами досягає максимальності [30; с. 34].

На думку О.О. Смирнова, одним з основних завдань досягнення еквівалентності в текстах художнього стилю є передача суті змісту, передача його емоційності і структурно-словесного оформлення тексту оригіналу. На думку О.О. Смирнова, еквівалентним ми маємо класифікувати такий переклад, у якому передані будь-які задуми автора тексту (як несвідомі, так і абсолютно продумані), в баченні емоційно-ідейного впливу на реципієнта, з дотриманням, по можливості (за допомогою підбору відповідних еквівалентів

або влучних замін) будь-яких ресурсів, що застосовує автор, наприклад: образність, ритм, колорит тощо [36; с. 526].

При будь-якому перекладі обов'язково трапляється наступне:

- 1) Певна частина оригіналу не передається і відкидається.
- 2) Певна частина оригіналу подається не у авторському вигляді, а у вигляді різного виду еквівалентів, відповідників чи взагалі замін.
- 3) Додається відсутній в тексті оригіналу матеріал [27; с. 62].

Отже, кращі переклади, на думку багатьох відомих лінгвістів, можуть включати в себе умовні відмінності порівнюючи з текстом оригіналом і якщо мета полягає в тому, щоб створити аналогічний тексту оригіналу вихідний формат, передати єдність змісту і форми на матеріалі мови перекладу, то ці відмінності вкрай необхідні, але точність перекладу залежить від обсягу – і мінімум – це еквівалентний переклад, який забезпечує такі зміни.

Тому з точки зору коректності передачі контенту буває необхідно змінити структуру речень, які перекладаються відповідно до правил української мови, тобто поміняти місцями слова і словосполучення або можливо навіть повністю замінити їх іншими, відповідними, хоча заміна навіть одного слова іншим може мати великі наслідки.

При перекладі можуть бути ситуації, коли не лише одна лексема, а ціла група замінюються відповідниками, оскільки вони належать до іншої системи мови, яка вирізняється своєю власною мовною структурою, наприклад порядком слів у реченні. А слова, що відносяться до одного і того ж синонімічного ряду, найчастіше, в обох мовах відрізняються смисловими відтінками.

1.2. Характеристика рівнів і видів еквівалентності у працях сучасних лінгвістів.

Подібно до того, як різні визначення перекладу відповідали різним періодам розвитку науки про перекладознавство, відмінності в розумінні сенсу поняття “еквівалентність” відображали суть зміни поглядів на сутність перекладу.

Концепція еквівалентності Я.І. Рецкера застосовувалась лише на відносинах між мікроодинаціями тексту, але не на інтертекстуальних відносинах [33; с. 10].

Таке вузьке розуміння відповідника можна пояснити місцем даної категорії в теорії закономірних відповідностей, що використовується в системі понять. В даній системі родовим поняттям є “відповідність”, а видовими – “еквівалент” і “варіантна відповідність”, яке встановлюється між словами у випадку, якщо в мові перекладу вже існує декілька лексем щоб передати одне і те ж значення слова з тексту оригіналу.

Таке вузьке розуміння еквівалента пояснюється місцем цієї категорії в теорії регулярного відповідності використовуваної системі понять. Загальна концепція в цій системі

Як зазначає Дж. Кетфорд: “Для того, щоб перекладацька еквівалентність мала місце бути, потрібно, щоб як оригінал, так і текст перекладу були співставні з функціонально-релевантними особливостями цієї ситуації” [19; с.93].

Лінгвіст Ю. Найда стверджує, що “Динамічна еквівалентність визначається як особливість перекладу, при якому семантичний зміст тексту оригіналу передається на мову читача таким чином, що розуміння і відчуття читачем перекладу загалом має бути подібним реакції реципієнтів, які читають текст оригінал” [29; с. 73].

На думку мовознавця Г. Йегера: “Комунікативна еквівалентність характеризується як відношення між текстами, яке може бути в тих випадках,

коли обидва тексти відповідають одній комунікативній цілі, тим самим мають здатність викликати однаковий комунікативний ефект” [9; ст. 71].

Комунікативна еквівалентність – це відношення між текстом мови оригіналу і мови перекладу, яке може з’явитися тоді, коли при перекладі оригіналу залишається або зберігається інваріантна початкова комунікативна цінність тексту [19; с. 22].

В своїх працях В. Коллер розрізняє наступні п’ять видів еквівалентності:

- денотативний, що передбачає збереження предметного змісту тексту (“змістовна інваріантність”);
- конотативний, що передбачає передачу значення тексту шляхом послідовного вибору синонімічних мовних відповідників;
- текстуально-нормативний, орієнтований на жанрові ознаки тексту та на норми мови;
- прагматичний, що передбачає установку на одержувача, (“комунікативна еквівалентність”);
- формальний, орієнтований на передачу естетично-художніх, персоналізуючих, комічних інших формальних ознак тексту оригіналу [40; с. 77].

В.Н. Комісаров розрізняє наступні рівні еквівалентності, що розрізняються як різні форми смислової спорідненості між оригіналом та перекладом:

- цілі комунікації;
- ідентифікації ситуації;
- способу опису ситуації;
- значення синтаксичних структур;

- словесних текстів [18; с. 59-70].

У 1990 р. В.Н. Комісаров у своїй праці “Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти)” розказав про теорію рівнів адекватності, згідно до якої під час перекладу між певними рівнями перекладу і оригіналу формуються еквівалентні відносини. У плані змісту перекладу і оригіналу Комісаров виділив п'ять основних змістовних рівні:

1. Рівень мети комунікації;
2. Рівень опису ситуації;
3. Рівень висловлювання;
4. Рівень повідомлення;
5. Рівень мовних знаків.

Згідно з теорією В.Н. Комісарова еквівалентність перекладу полягає в якнайбільшій відповідності всіх рівнів змісту тексту перекладу і тексту оригіналу.

Одиниці перекладу і оригіналу можуть бути відповідниками один одному лише на декількох рівнях, або на всіх п'яти. Одиниці, що повністю або частково відповідають одна одній і можливі рівноцінні вирази об'єктивно доступні у мові оригіналу і в мові перекладу, але їх правильний підбір і використання залежать від навичок, знань і творчих здібностей перекладача, а також від його здатності враховувати і порівнювати всі лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори [18; с. 74].

Перекладаючи перекладач вирішує складне завдання комплексного вибору і правильного підбору необхідних елементів відповідних лексем, на основі яких вже на обох мовах формується комунікативно-рівноцінний текст.

Також в своїй роботі В.Н. Комісаров виокремлює потенційно досяжну відповідність. Під цим терміном він має на увазі якнайбільшу спорідненість змісту двох текстів, написаних різними мовами. Ця спорідненість

допускається відмінностями мов, на яких написані ці тексти. Другий момент – перекладацька еквівалентність, тобто реальна контекстуальна спорідненість текстів перекладу і оригіналу, що досягається перекладачем у процесі перекладу.

Межа еквівалентності перекладу – це якнайбільш допустима (лінгвістична) ступінь збереження вихідного змісту в перекладі, але в будь-яких перекладах контекстуальна спорідненість перекладеного тексту з оригіналом на різних рівнях і різними шляхами наближається до максимальної. Відмінності в системах мови перекладу та мови оригіналу і особливості написання текстів кожною з цих мов на різних рівнях можуть обмежуватися можливістю повного відтворення в перекладі змісту оригіналу [18; с. 101].

Тому еквівалентність в перекладацькій діяльності може бути основана на збереженні (і отже, втраті) різних моментів змісту вихідного тексту. Існують різні види (рівні) еквівалентності, дивлячись на те, яка частина контексту перекладається для забезпечення його адекватності. Однак дійсно важливо те, що переклад може забезпечити міжмовне спілкування на будь-якому з рівнів еквівалентності.

1. Еквівалентність на рівні мети комунікації.

Будь-який текст має конкретно визначену комунікативну функцію: передати якийсь факт, висловити почуття, спілкування між співрозмовниками, що в свою чергу вимагає від слухача певної дії або реакції і т.п.. Наявність у процесі спілкування такої цілі визначає основний характер повідомлень, які мають на меті бути передані і власне їх мовне оформлення.

Еквівалентність першого типу перекладів заключається в збереженні тільки тієї частини змісту вихідного тексту, яка представляє загальну мовну функцію тексту в акті спілкування і є безпосередньою метою комунікації.

Переклади на даному рівні еквівалентності можливі, коли неможливе більш докладно передати зміст, а також у випадках, коли такий переклад може стати наслідком неправильних висновків реципієнта, і це викличе зовсім інші асоціації, ніж у читача оригіналу, і цим перешкодить точній передачі цілі спілкування [16; с. 44].

2. Еквівалентність на рівні опису ситуації.

У другому виді еквівалентності основна частина змісту тексту оригіналу і перекладу не тільки передають одну і ту ж мету спілкування, але й відображають одну й ту ж саму позамовну ситуацію, тобто сукупність суб'єктів і відносин між ними, що описуються у висловлюванні.

Будь-який текст містить інформацію, яка відноситься до уявної чи реальної ситуації. Комунікативна функція тексту не може бути досягнута ніяким іншим способом, окрім посередництва ситуативно-орієнтованого висловлювання.

Більш повне відтворення змісту вихідного тексту зовсім не означає передачу всіх смислових елементів оригіналу. Збереження однакової контекстуальної ситуації супроводжується суттєвими структурними і смисловими відмінностями від оригіналу в таких перекладах. Одну і ту ж ситуацію можна описати за допомогою різних комбінацій її властивостей.

В результаті таких дій є потреба можливість ототожнення моментів, що розкриваються з різних сторін. У мові є ряд виразів, які сприймаються як синоніми, незважаючи на повну несумісність їхніх мовних компонентів. Читачі спроможні зрозуміти суть ситуацій, які описуються абсолютно по-різному [16; с. 51].

Особливістю другого типу еквівалентності є переклад однієї і тієї ж ситуації замінюючи спосіб пояснення і визначення у вихідному тексті. В

основі семантичного ототожнення текстів, написаних різними мовами, лежить унікальний характер відносин між екстралінгвістичною реальністю і мовою.

Другий тип еквівалентності представлений перекладами, семантична спорідненість яких до оригіналу не базується на спільності значень мовних засобів, що використовуються. У таких виразах більшість словесних і синтаксичних структур тексту оригіналу не мають прямого відповідника в тексті перекладу [16; с. 50].

3. Еквівалентність на рівні висловлювання.

Передача методу пояснення ситуації означає вказівку на одну і ту ж ситуацію, а порівняння моментів, що описані в тексті, має на увазі, що це дозволяє відтворити комунікаційну мету оригіналу. Схожість фундаментальних понять означає збереження форми контексту, коли в обох текстах обираються одні й ті ж її характеристики.

Якщо інформація про “мету повідомлення змісту оригіналу” і “про що в ньому йде мова” була збережена в попередніх типах еквівалентності, то тут вже передається “що повідомляється у вихідному тексті”, тобто яка сторона ситуації є об'єктом комунікації [16; с. 53].

4. Еквівалентність на рівні повідомлення.

У четвертому типі еквівалентності переклад відтворює значну частину значень синтаксичних структур оригіналу, при цьому в даному типі зберігаються три компоненти змісту.

Структурна побудова вихідного тексту передає інформацію, що міститься в загальному змісті тексту перекладу. Характер висловлювання визначає можливість використання лексем певного типу у певному порядку і з визначеними зв'язками між словами, а також в значній мірі визначає ту частину змісту, яка виділяється в комунікації.

Через це, якнайбільш імовірно збереження синтаксичної побудови оригіналу при перекладі підлягає більш суттєвому відтворенню змісту вихідного тексту. Окрім цього, синтаксичний паралелізм тексту оригіналу і тексту перекладу має на меті співвіднести окремі елементи даних текстів. Вживання подібних синтаксичних структур при перекладі гарантує незмінність синтаксичних значень тексту перекладу і оригіналу [16; с. 59].

5. Еквівалентність на рівні мовних знаків.

В крайньому, п'ятому типі еквівалентності досягається якнайбільш можливий ступінь подібності між змістом вихідного тексту і перекладом, яку встановити між текстами, написаними різними мовами. До чотирьох частин змісту оригіналу, які можуть бути збережені в попередніх типах еквівалентності, додається якнайбільш можлива спорідненість, яка входить до значення співвіднесених лексем мови оригіналу та перекладу.

Рівень цієї спорідненості визначається можливістю передачі значення слів вихідного тексту при перекладі окремих компонентів, а це, в той же час, на пряму залежить від того, як в словах мови оригіналу передається той чи інший компонент і як у кожному з цих випадків на вибір відповідника при перекладі впливає потреба передати інші частини змісту тексту оригіналу [16; с. 67].

Отже, розглядаючи еквівалентність в перекладі, ми в першу чергу говоримо про можливість перекласти текст оригіналу в максимально точному і повному об'ємі. Проте, мовна самобутність будь-якого тексту, орієнтація його змісту на конкретну аудиторію людей, яка має лише “фонові” знання і історично-культурні характеристики, не може бути повністю “відтворено” іншою мовою.

Саме тому переклад не має на меті створити один і той же текст і відсутність ідентичності не може свідчити про неможливість перекладу.

Втрата деяких елементів тексту перекладу не має на увазі, що цей текст “не передано достовірно” – така втрата, як правило, і виникає, коли текст перекладу співставляється з оригіналом.

Складності передачі в перекладі якоїсь особливості оригіналу – є лише частковим проявом загального, згідно з яким зміст двох текстів на різних мовах не ідентичний. Відсутність ідентичності аж ніяк не заважає перекладу виконувати ті ж комунікативні функції, для яких був написаний вихідний текст.

Особливість перекладу, що відрізняє його від інших типів мовного посередництва, заключається в тому, що він призначений для повної заміни тексту оригіналу і що читачі перекладу вважають його в точності ідентичним тексту оригіналу.

1.3. Досягнення еквівалентності шляхом перекладацьких трансформацій. Поняття “трансформації”.

Перекладачі давно усвідомили той факт, що при перекладі певних фрагментів тексту існує відповідність у вигляді чітко визначених слів. У ХХ столітті робилися спроби класифікувати відповідності. Однією з перших вважається класифікація “закономірних відповідностей”, що в свій час була запропонована в 1950 р. Я.І. Рецкером. Рецкер розрізняє 3 категорії закономірних відповідностей:

- 1) еквіваленти;
- 2) аналоги;
- 3) еквівалентні заміни [33; с.128].

У ряді досліджень аналоги були названі варіантними відповідниками, а адекватні заміни – трансформаціями. Термін “трансформація” безпосередньо

став інтерпретуватися більш широко, що призвело до його неоднозначного використання.

Так, Т.Р. Левицька і А.М. Фітерман поділяють всі відповідності на еквіваленти та трансформації і під відповідниками мають на увазі не лише лексичні, а й граматичні еквівалентності. Трансформації на їхню думку – це відповідності, що виникають в процесі перекладу тоді, коли в мові перекладу еквівалента немає. Вони виділяють граматичні, лексичні та стилістичні трансформації [22; с. 69].

В західному перекладознавстві термін “трансформація” зустрічається дуже рідко; найчастіше вживається термін “відповідність” [2; с.31].

В процесі аналізу тексту оригіналу і визначення лексем для перекладу існує два типи одиниць тексту, які необхідно перекласти: лексеми зі стандартною залежністю і лексеми з нестандартною залежністю від контексту.

Переклад одиниць зі стандартною залежністю, або, за теорією В.Н. Комісарова, типологічно еквівалентних лексем, як правило, відносно легко передати на рівні лексичних і граматичних еквівалентів з урахуванням типологічних особливостей обох мов.

Такі лексеми визначають основу перекладу і складають більшу частину тексту. При цьому перетворення одиниць тексту оригіналу цього типу мають стандартний характер і зводяться до міжмовних еквівалентів [17; с. 67].

Перекладаючи такі лексеми необхідно використовувати спеціальні прийоми їх передачі іншою мовою, при цьому важливо враховувати поєднання мовних, психологічних і культурологічних факторів. Лінгвістичний фактор виражається використанням перекладачем одного або декількох типів перетворення певних елементів вихідного тексту: транслітерацію, калькування, модифікацію, тощо.

Культурний фактор виражається у загальних уявленнях про соціокультурні традиції, які пов'язані з використанням цього елемента, і зокрема у визначенні ступеня ранжування знань перекладеної лексеми у вихідному тексті та поза цим текстом зокрема [14; с. 37].

Психологічний фактор виражається в оцінці перекладу показників ранжирування інформації по цьому пункту на основі особистого досвіду і припущень про досвід автора вихідного тексту і / або одержувача перекладеного тексту.

Отже, з лінгвістичної точки зору, для перекладу таких лексем вихідного тексту, для яких стандартні відповідності не підходять, для перекладачів існують три основні технічні групи: лексичні, стилістичні та граматичні.

Лексичні прийоми використовуються, коли вихідний текст має нестандартну мовну одиницю на лексичному рівні, наприклад, власна назва, властива мові тексту оригіналу і відсутнє в мові перекладу, наприклад: професійний термін з тієї чи іншої області; слова, що позначають предмети, явища і поняття, характерні для вихідної культури або слова, які використовуються для найменування елементів третьої культури, але такі відповідники відсутні чи мають іншу структурну і функціональну впорядкованість в культурі перекладу.

Такого типу слова займають мають велике значення в процесі перекладу, оскільки будучи порівняно незалежними від контексту, вони все одно надають тексту перекладу різну спрямованість, залежно від вибору того, хто робить переклад.

1.4. Дослідження особливостей використання лексичних трансформацій.

“В процесі перекладу у перекладача можуть виникнути складнощі через поєднання в текстах різних функціональних стилів та жанрів, велику кількість термінів та неологізмів. Тому дуже часто перекладачі змушені звертатися до засобів перекладу, в яких зміст оригіналу залишається незмінним, а змінюються лише словоформи його вираження” [7; с. 95].

Перекладач використовує мовні інструменти іншої мови і відповідні прийоми і методи для забезпечення високого рівня перекладу з однієї мови на іншу.

Лексичні, граматичні, стилістичні і інші відмінності вихідної мови і мови перекладу вимагають можливих трансформацій (замін) при перекладі. Найбільш поширеними вважаються: лексичні, граматичні і стилістичні трансформації [4, с. 35].

Проблеми перекладацьких трансформацій була розглянута багатьма лінгвістами, які запропонували власні визначення цього поняття, але всі погодились, що трансформації є невід’ємною частиною перекладу як процесу та без них неможливо забезпечити адекватний переклад тексту.

Наприклад, за словами Р.К. Мін’яр-Белоручева, “трансформація – це база більшості прийомів перекладу. Її суть заключається в заміні формальних (лексичні та граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів тексту оригіналу зберігаючи інформацію, призначеної для передачі” [28; с. 201].

Я.І. Рецкер дає таке визначення трансформаціям, як “прийоми логічного мислення, при яких ми розуміємо суть слова іноземною мовою і у контексті знаходимо для нього відповідник для мови перекладу, коли його значення не збігається із словниковим” [33; с. 216].

На думку В.Н. Комісаров “ставлення частини оригіналу до відповідної частини перекладу можна уявити як трансформацію (перетворення) першої частини в другу за певними правилами” [15; с. 164].

За С.Є. Максимовим, суть перекладу як процесу заключається в тому, що перекладач має передати надану йому інформацію на стільки повно, на скільки це можливо. Але досягнення адекватного перекладу, відповідного оригіналу можливе лише використовуючи певні структурні або семантичні зміни. Саме ці зміни, які є наслідком лексичних та граматичних відмінностей в мовах, називаються трансформаціями [26; с. 34].

О.Л. Семенов дає визначення трансформації як “міжмовне перетворення, що має на меті досягти еквівалентності в тексті оригіналу та тексті перекладу (з метою збереження функціонального впливу повідомлення)” [35; с. 68-69].

Трансформації, за допомогою яких можна перейти від одиниць оригіналу до одиниць перекладу при цьому зберігаючи їх суть і значення, називаються міжмовними трансформаціями. Оскільки перекладацькі трансформації функціонують на рівні мовних одиниць, які мають як план змісту і план вираження, носять формальний та семантичний характер, в результаті чого може змінюватись як форма, так і значення одиниць оригіналу.

В описі ходу перекладу трансформації розглядаються замість статичного плану, який має на увазі аналіз взаємозв'язків між лексемами мови тексту оригіналу і їх словниковими відповідниками, розглядається в динамічному плані, як метод перекладу, який може використовувати перекладач працюючи над різними оригіналами тоді, коли не існує словникового відповідника чи він не може бути вжитий за контекстом.

Трансформації перекладу діляться на два типи: лексичні та граматичні, в залежності від особливостей одиниць вихідної мови, прийнятих в якості

вихідних в процесі перетворення. Окрім цього, існують складні лексичні та граматичні перетворення, де переклад зачіпає як лексичні так і граматичні одиниці тексту, або вони є міжрівневими, що означає, що вони здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичних і навпаки [35; с. 51].

У перекладацькій практиці лексичні трансформації часто переплітаються з граматичними. У більшості випадків зміна структури речення виникає через лексичні, а не граматичні причини. Оскільки комунікативне навантаження речення для того, щоб мати точний відповідник перекладу вимагає ретельного підбору слів, рішення проблеми перекладу напряду залежить від вдалого підбору словоформи чи його граматичної категорії.

Отже, з точки зору правильності перекладу доцільним є розглянути граматичні трансформації окремо, абстрагуючись від лексичного змісту структур.

Якщо вихідний текст містить нестандартну мовну одиницю на рівні слова або власну назву, яка характерна для початкової мовної культури і не існує на мові, на яку був виконаний переклад, якщо є термін в певній професійній сфері чи слова, що позначають предмети, явища і поняття, то в таких випадках перекладачу необхідно використовувати спосіб перекладу використовуючи перекладацькі трансформації.

Такі слова важливі під час процесу перекладу, оскільки, будучи фактично незалежними від контексту, вони все одно в залежності від вибору перекладача надають тексту перекладу певну спрямованість [15, с. 53].

За Л.К. Латишевим лексичні трансформації це “відхилення від словникових відповідностей” [20, с.47].

В лексичних системах української і турецької мов ми можемо прослідкувати відмінності, які проявляються в типі смислової структури

слова. Будь-яка лексема, тобто лексична одиниця – це частина лексичної мовної системи. Цим можна пояснити унікальність семантичної структури лексем в цих двох мовах.

Саме тому мета лексичних трансформацій заключається в заміні окремих лексичних одиниць (слів і словосполучень) вихідної мови лексичними одиницями мови, на яку робиться переклад. Ці слова не є їх лексичними чи словниковими відповідниками, а це означає що вони мають інше значення, ніж ті одиниці, які написані в вихідному тексті.

Є багато причин, для використання лексичних трансформацій, і немає можливості охопити їх всі. Саме тому ми хочемо розібрати лише кілька головних причин, через які виникає необхідність звертатись до трансформацій. Часто бувають випадки, коли в значенні слова в різних мовах виокремлюються різні характеристики одного і того ж явища чи поняття, де відображається бачення світу, яке є характерним для цієї мови, точніше характерно її носіям, що неминуче ускладнює процес перекладу.

Друга причина, що призводить до використання лексичних трансформацій – це відмінності в смисловому обсязі слова. Оскільки в мові оригіналу і мові перекладу не існує абсолютно однакових слів, частіше за все співпадає лише перший лексико-семантичний варіант а потім ідуть різні інші лексичні і семантичні варіанти, оскільки розширення значень слів відбувався по-різному [20; с. 28].

Це пов'язано з різним функціонуванням слова в мові, відмінностями у його використанні, відмінностями поєднання, але навіть основне значення лексеми однієї мови може бути ширше свого відповідника в іншій мові (звичайно, можливий варіант і навпаки).

Третьою причина, що призводить до необхідності використання лексичних трансформацій – відмінності в поєднанні. Важливо відзначити, що

поєднання слів необхідне лише при сумісності понять, які вони позначають [20; с. 34].

В кожній мові є своя унікальна система поєднання форм. Кожна мова має нескінченну кількість нових комбінацій, які розуміють ті, хто спілкується нею кожного дня.

Чим ширше семантичний об'єм слова, тим ширше його поєднання, оскільки завдяки цьому поєднанню слово і може вступати в різні зв'язки. А це дає широкий спектр можливостей для перекладу.

Таким чином, вживання в процесі перекладу лексичних трансформацій полягає в тому, щоб якнайбільш послідовно і природньо передати в перекладі всі елементи мови оригіналу, при одночасному подоланні величезних труднощів, викликаних відмінностями в мовах і національних літературних традиціях.

Отже, перекладач в процесі роботи змушений звертатись до перекладацьких трансформацій якщо вихідний текст містить нестандартну мовну одиницю на рівні слова, якщо є професійний термін чи якщо є слова, для яких немає відповідників для позначення предмети, явища й поняття тощо.

Перекладаючи лексему використовуючи перекладацькі трансформації перекладачу часто доводиться робити вибір між декількома варіантами, які виникають в процесі перекладу. Далі ми б хотіли зазначити три найбільш характерні випадки вживання трансформацій:

1. У мові перекладу немає словникового еквівалента тому чи іншому слову оригіналу;
2. Еквівалент є неповним, тобто лише частково покриває значення слова;

3. Різним значенням багатозначного слова тексту оригіналу відповідають різні слова в мові перекладу, у тому чи іншому ступені їх передачі.

1.5. Особливості художнього тексту як об'єкту перекладу.

Відомий літературознавець і перекладач Н.М. Любимов каже: “Художній переклад, як і поетичний, так і прозаїчний – це все види мистецтва. Мистецтво в свою чергу – це плід творчості. А творчість ніколи не буде сумісна з буквализмом” [25; с. 16].

Художній переклад – це переклад творів художньої літератури і художніх текстів. Такий вид перекладу є інструментом культурного розвитку світу, розширення колективної пам'яті людства, він є одним з факторів формування самої культури. Теоретичною основою цього виду перекладу є теорія художнього перекладу, що в свою чергу спрямована на вирішення історичний і літературних питань.

Художній переклад має велике значення для сучасного світу та сучасної літератури. Він є ти елементом, що поєднує текст оригіналу і текст перекладу і від того, як перекладач трансформумав текст, які він використовував мовні засоби на пряму залежить цілісне сприйняття всього твору.

Працюючи над художнім перекладом перекладач стає співтворцем цього твору. Ми, як читачі, реципієнти сприймаємо текст через призму його світогляду. Ми відчуваємо те, що відчував перекладач, працюючи над оригіналом. Переклад буде успішним тільки в тому випадку, якщо перекладач зможе відчути текст, якщо він буде спроможний передати всі реалії та передати їх в перекладі [15; с. 21].

Через це, щоб художній твір, написаний іншою мовою, став витвором мистецтва на іншій мові, перекладач повинен повторити процес його створення безпосередньо автором. Він має відродитися заново іншою мовою.

Перекладач будує мости між наукою, культурою, політикою, світосприйняттям різних народів, що в свою чергу має результат – взаємозбагачення. Не дарма Б. Шоу казав: “Якщо в тебе є яблуко і в мене є яблуко, і ми обмінємося ними, то в кожного буде по яблукові. Якщо ж у тебе є ідея, і в мене є ідея, то і ми обмінємося ними, у кожного з нас буде вже по дві ідеї” [13; с. 33].

У художньому перекладі літературних творів важливо передати форму, зміст, структуру і естетичний вплив вихідного тексту. Переклад літературних творів здійснюється перекладачами філологами, які враховують всі мовні особливості.

Переклад художніх текстів може включати в себе:

- художній переклад книг, оповідань, статей, нарисів та ін.;
- художній переклад рекламних та інших матеріалів, які вимагають не буквального перекладу, а креативного чи творчого підходу;
- будь-який текст, який можна віднести до категорії художнього перекладу.

Саме художній переклад має на меті передати думки оригіналу, що були викладені автором з використанням правильної літературної мови.

Оскільки художній переклад – це витвір мистецтва, кожна його деталь повинна бути розглянута з точки зору її аналізу, з точки зору естетичних критеріїв і визначення ідеологічної та художньої цілі автора оригіналу.

Аналіз перекладу слід починати не з самого перекладу, а безпосередньо з усвідомлення першотвору, його зв'язків із життям тієї країни і тієї епохи, де він був написаний і які вплинули на нього. Також важливо розуміти, яку роль

відіграє оригінал у творчості його автора та яке місце він займає в розвитку літератури.

Розуміння подібних деталей сформує ту основу, на якій сприймається першотвір, створить необхідні передумови для подальшого об'єктивного оцінювання самого перекладу. Лише після цього перекладач може переходити до розбіру тексту оригіналу як певної ідейної та художньої цінності, його естетична оригінальність полягає в способі втілення авторської ідеї за допомогою стилістичних мовних засобів [18; с. 63].

Для того, щоб визначити цю своєрідність і особливість, необхідно розібрати діалектичний зв'язок елементів змісту й форми художнього твору на всіх рівнях його структури – лексичному, семантичному, ритмічному, морфологічному, інтонаційному, синтаксичному, фонетичному.

Порівняння результатів, отриманих в ході такого дослідження, аналіз ролі тієї чи іншої деталі у всьому художньому творі, виділення новаторського і вторинного в ньому призводить до вироблення естетичної концепції оригіналу.

Після цього у перекладача є два варіанти. Можна проаналізувати переклад аналогічним чином, а потім порівняти отримані результати з даними аналізу оригіналу. А можна проаналізувати переклад з текстом оригіналом, між рівнями, щоразу встановлюючи моменти тотожності чи розбіжності перекладу від оригіналу.

За словами В.Н. Комісарова, “Художній переклад – це перекладацька діяльність, основне завдання якої заключається в написанні на мові оригіналу тексту, який спроможний передати той естетичний і художній вплив тією мовою, на яку ми перекладаємо” [17; с.73].

Художній переклад – це один з найвдаліших проявів міжлітературної (а значить, і міжкультурної) комунікації. По суті це і є основний момент

національного літературного процесу. Художній переклад працює з естетичною мовною функцією, а не з комунікативною.

У творах художнього жанру відзеркалюються в першу чергу світогляд перекладача, його філософські та естетичні погляди як автора. Важливим моментом під час перекладу є вибір твору, який в свою чергу може якимось чином асимілювати ненаціональний літературний феномен, якимось чином відреагувати на його художні характеристики, зазвичай через внутрішні потреби літератури одержувача [39; с. 25].

Серед філологів, перекладачів поширена так звана “теорія неможливості перекладу”. Відповідно до цієї теорії, рівноправний переклад з однієї мови на іншу абсолютно неможливий через велику кількість розбіжностей засобів вираження різних мов; існує така думка, що переклад це лише недосконала передача тексту оригіналу, що дає невірне уявлення і розуміння вихідного тексту.

Але є і інша думка, що лежить в основі багатьох професійних перекладачів. І заключається вона в тому, що будь-яка розвинена мова є цілком достатнім засобом спілкування для повноцінної передачі думок чи поглядів, які можуть бути передані іншою мовою.

Перекладацька практика багатьох років роботи показує, що абсолютно будь-який твір можна еквівалентно перекласти іншою мовою і при цьому зберегти всі стилістичні, функціональні та інші особливості, властиві даному авторові. Однак з точки зору точності передачі змісту доволі часто буває необхідно вдаватися до змін побудови речення, тобто переставляти і навіть змінювати окремі слова і вирази, відповідно до норм мови тексту перекладу [36; с. 54].

Основні вимоги до перекладу художньої літератури, яким має знати перекладач:

1) Точність. Перекладач має на меті передати реципієнту всі думки, які були в оригіналі висловлені автором. При цьому мають зберегтися не лише основні положення, а і колорит і відтінки висловлювань [20; с. 30]. Намагаючись адекватно передати зміст, перекладач разом з тим не може нічого додавати від себе, не може доповнювати і додавати будь-які роз'яснення. Це буде свого роду спотворенням тексту оригіналу.

2) Стислість. Перекладач не має бути багатослівним, всі думки повинні бути викладені ним в якнайбільш лаконічній і стислій формі.

3) Ясність. Лаконічність і стислість тексту мови перекладу ніде не повинні перешкоджати ясності передачі ідеї, простоти і чіткості її розуміння. Перекладачу слід уникати складних і двозначних зворотів, що ускладнюють сприйняття читачеві. Думка має бути викладена просто і зрозуміло.

4) Літературність. Як було сказано раніше, переклад має бути повним відповідником загальноприйнятим нормам літературної мови. Кожна фраза повинна звучати жваво і природньо, не збігаючись з синтаксичними конструкціями вихідного тексту [20; с. 47].

Бувають ситуації, коли перекладачеві потрібні не лише знання і фонове розуміння, але і особлива майстерність. Автор часто грає зі словами, і грати в неї не просто. Особливо складно передати образ персонажів. А у випадках, коли трапляються деталі чи персонажі, які не мають відповідників культури мови перекладу чи навпаки, то уникнути упущень не вийде, і тоді літературна яскравість мимоволі приглушається.

Не дивно, що діалект, фольклор і жаргон часто називають фактично неперекладними. Особливо складнощі виникають, коли вихідна мова і мова перекладу належать до різних культур, як, наприклад, в нашому випадку турецька та українська [12; с.67].

Лінгвістичний принцип перекладу передбачає, перш за все, передачу формальної структури оригіналу. Проте, надання основної уваги лінгвістичному принципу може і призведе до надлишковості та буквалізму в тексті перекладі, в мовному відношенні призведе до надмірної точності, але в художньому відношенні – до простоти перекладу, що стало б саме по собі одним з видів формалізму.

У тих випадках, коли синтаксична структура передається при перекладі засобами-аналогами, дослівний переклад може розглядатися як остаточний варіант перекладу без подальших літературних доопрацювань. Однак, синтаксичні інструменти на двох мовах збігаються відносно рідко, частіше за все при дослівному перекладі виникає порушення синтаксичних норм мови в художньому перекладі.

У таких ситуаціях ми зіштовхуємось з так званою прірвою між змістом і формою: думка автора тексту оригіналу зрозуміла, але форма її вираження не відповідає мові перекладу. Дослівний переклад не завжди може передати емоційний підтекст вихідного твору, а тому, дослівна точність і художність постійно суперечать один одному.

Безсумнівно, переклад формується на матеріалах мови, що означає, що без перекладу слів і словосполучень художній переклад не має місця бути, а сам процес перекладу повинен ґрунтуватися на розумінні законів обох мов і на знаннях правил їх співвідношення. Притримуватися мовних законів безсумнівно для обох мов дуже важливо [1; с.76].

Відомо, що лексичний елемент перекладається не окремо від пропозиції і тексту, в якому він використовується, а в сумі його контекстних зв'язків і функціональних властивостей.

Отже, художній переклад відіграє важливу роль в сучасному перекладознавстві і він в свою чергу має певні особливості – передбачає

мовленнєву творчість перекладача, а це вимагає відповідної майстерності та професійності. Художній переклад можна назвати одним із видів мистецтва, оскільки естетичний ефект перекладу досягається за рахунок ретельної творчої роботи, що складається з вдалого вибору і правильного використання мовних інструментів. Такий вид перекладу вимагає не лише активної мовленнєвої діяльності, широкого світогляду та тонкого художнього стилю перекладача, але й професійного володіння як іноземною, так і рідною мовами.

Художній стиль – один з тих стилів, який завжди розвивається все динамічніше, показує результати творчого розвитку конкретних особистостей на шляху до нових відкриттів. Оригінальність та новизна викладу стають основою успішної комунікації в межах художнього дискурсу. Автор тексту літературного жанру не має на меті зробити його повним відповідником до “правил жанру”, а навпаки, використовує художні прийоми, які можуть привернути увагу реципієнта, захопити його [14; с. 228].

На сьогоднішній день художній переклад розглядається як унікальний вид пізнавальної діяльності, як спосіб зрозуміти світовий культурний та інтелектуальний простір [5; с. 8–24]. Триаспектний зв'язок між автором, перекладачем і реципієнтом веде до безлічі міжмовних і, як наслідок, міжкультурних зв'язків. Переклад – це соціальне і культурне явище, яке має в собі багато функцій і водночас є одним із важливих видів соціальної комунікації.

Розділ II. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО ЖАНРУ.

2.1 Функції і стилістика перекладу текстів художнього жанру.

Художній переклад – це переклад художньої літератури і літературних текстів. Це інструмент культурної можливості пізнання світу, розширення пам'яті. Теоретичним підґрунтям такого виду діяльності є теорія художнього перекладу, основана на вирішенні літературних та історичних питань [12; с. 62].

В художньому перекладі важливо передати форми, зміст, структуру і естетичний вплив тексту оригіналу в тексті перекладу. Такий переклад здійснюється професійними перекладачами з урахуванням усіх особливостей мови.

Переклад художньої літератури передає думки оригіналу, викладені за допомогою правильної літературної мови [14; с. 27].

Практика перекладачів показує, що працювати з текстами художнього стилю важко, вони мають свої нюанси, вимагають певного досвіду, але це не неможливо. Проте, в для еквівалентної і точної передачі змісту оригіналу може бути необхідно вдатися до змін структури речення, чи їх порядку, що відповідно до норм мови, несе певні зміни структур в тексті перекладу [14; с. 41].

Серед основних вимог перекладу художньої літератури, для перекладача:

1) Перенесення всіх думок і задумів автора тексту оригіналу не змінюючи не лише основні положення, але й також відтінки самого тексту.

Перекладач не може додавати інформацію від себе чи якимось чином пояснювати її, якщо це не є стилістично обґрунтовано. В іншому випадку це буде виглядати як перекривлення змісту оригіналу.

2) В тексті перекладу не може бути багато надмірностей, перебільшень. Все має бути стисло і лаконічно, а головне відповідно до оригіналу.

3) Стислість і лаконічність мови перекладу не мають шкодити ясності викладу думки. Важливо уникати складних конструкцій, через яку реципієнту може бути складно зрозуміти задум автора.

Важливо пам'ятати, що переклад має повністю відповідати загальноприйнятим нормам літературної мови. Кожна фраза повинна звучати природньо [14; с. 50].

В своїх працях Латишев Л.К. виділяє три основні причини використання перекладацьких трансформацій:

1) відмінності в системах мов оригіналу та перекладу (одна з мов може не мати категорій, що характерні для іншої; мови можуть відрізнятися категорією вираження; зіставні мовні категорії повністю не відповідають значенню);

2) відмінності мовних норм в текстах (ми зіштовхуємось з порушенням норми тоді, коли суть висловлювання ясна, проте наводить на думку про мовну неточність (нормативні відхилення));

3) неспівпадіння узусу, що існує в мові оригіналу та перекладу (узус – правила ситуативного використання мови; відображає мовні звички та традиції даного мовного колективу) [20; с. 71].

Художній стиль – один із тих стилів, який доволі детально описаний на сьогоднішній день. Проте не можна сказати, що він один з найбільш досліджених. Це обумовлено тим, що художній стиль швидко розвивається порівняно з іншими. А новизна і незвичність викладу стає умовою успішної комунікації в межах цього функціонального стилю.

Загалом, трансформації, які вживаються в перекладі, слід розглядати “як інтерпретацію тексту оригіналу засобами іншої мови, з одного боку, а з іншого – як адаптацію тексту перекладу до умов сприйняття повідомлення одержувачем перекладу” [35; с. 69].

Ми розділяємо думку лінгвістів про те, що вживання перекладацьких трансформацій – це процес творчий, який безпосередньо пов’язаний з розумінням суті тексту однієї мови та вільним володінням засобами вираження іншої мови.

Будь-який справжній творець слова, професіонал, автор, митець прагне виділитися, створити щось своє, сказати щось по-новому, привернути увагу публіки. Можливо, найяскравішою рисою літературного жанру є саме активне вживання тропів і фігур в мові. Така особливість текстів художнього функціонального стилю була помічена дуже давно [3; с.86].

Говорячи про вибірку в перекладах текстів художнього стилю, слід зазначити, що кількість її підходів значно збільшилася. Щоб написати текст, який буде якнайбільш передавати оригінал в перекладі, перекладач повинен відповідати великій кількості вимог. Серед цих вимог – збереження художньої стилістики. В першу чергу переклад повинен бути еквівалентним часу написання оригіналу.

Можуть статися ситуації, коли в роботі перекладач використовує не тільки досвід і знання, але й спеціальні навички. Автор часто грає зі словами, і часом цю гру може бути не легко передати іншою мовою. Особливо складно

передати образи героїв. Коли мова йде про звичайного містянина, не складно читаючи уявити його поведінку. Проте складніша ситуація вже з одеським жаргоном. Передати його турецькою мовою це дуже непроста задача. Передати точно таке ж мовне забарвлення як в оригіналі в таких випадках майже не можливо.

Не дивно, що фольклор, діалект і сленг в мові зазвичай вважаються майже неперекладними. Особливі складнощі виникають, коли мова оригіналу і мова перекладу належать до різних культур. Така ситуація призводить до мало не найбільших труднощів [12; с.67].

Саме тому лінгвістичний переклад можна називати мікроперекладом, і він дійсно може бути точним відтворенням і передачею тексту оригіналу, якщо враховувати ту ситуацію, коли лексема вказує на один денотат (річ або явище, яким номінується слово), який, в свою чергу, в даному контексті може мати зовсім інше значення у мові оригіналу та мові перекладу.

Проте, семантична структура слова більш різнобарвна і не така проста: крім денотативної сфери, вона включає в себе і конотативну (додаткове переносне значення), і контекстуальну (додаткове значення в конкретному контексті), і авторську (суб'єктивне наділення слова значенням, яке відсутнє в попередніх трьох сферах). Проте всі ці моменти, як правило, залишаються поза межами художнього перекладу.

Загалом сьогодні переклад як процес потрібно розглядати абсолютно по-новому. Перш за все потрібно звернути увагу, що зміст та форма будь-якого тексту несуть в собі певний задум та ідею (філософську, буденну, соціальну, психологічну тощо), якусь загальнолюдську прагматику, якусь концепцію світу в тому сенсі, в якому її зрозуміє багато людей, які доводять, що суть творів художнього жанру неможливо передати іншими засобами чи іншою мовою [1; с.54].

Суть полягає в тому, що якщо “концепцію” визнати як остаточну ціль перекладу як процесу та назвати її головним способом перекладу, то можна виокремити до неї новий концептуальний підхід. Для цього важливо, щоб кінцевий результат був еквівалентним нормам мови перекладу, щоб кінцеві лінгвістичні характеристики мали відповідники в мові оригіналу, щоб екстралінгвістичні явища вихідного тексту були максимально точно передані в перекладі тощо.

Всі ці моменти відіграють важливу роль в концептуальному перекладі, але, ти не менш вони є другорядними, бо основний момент в перекладі це все ж збереження концепції. Якщо вона передана відповідно до оригіналу, то реципієнт читатиме ніби оригінал і тоді перед ним постане новий, самостійний твір, але з тим же сюжетом.

Отже, дослівний переклад не завжди може передати емоційність вихідного тексту, а дослівна точність і художність постійно протирічать одне одному. Зрозуміло, що переклад залежить від мовного матеріалу, що поза перекладом слів і словосполучень художній переклад не може існувати, а сам переклад як процес в першу чергу залежить від розуміння правил обох мов і розуміння закономірностей їх вживання [13; с.47] .

І хоча багато сучасних перекладачів і навіть деякі теоретики часто привертають увагу на об’єктивну неможливість передати загальні особливості тексту оригіналу для реципієнта, творчий перекладацький процес у галузі лінгвістичної практики й мовознавчої теорії постійно розвивається.

Таким чином, дотримання мовних законів обов'язково як для оригіналу, так і для перекладу. Але художній переклад це не лише про підбір мовних еквівалентів [1; с.76].

2.2 Принципи використання методу конкретизації при перекладі художньої літератури.

Конкретизація значення – це лексична трансформація, результатом якої є заміна лексеми (слова, терміну) з ширшою семантикою в оригіналі на лексему (слово, термін) з меншою семантикою в перекладі. Важливо відмітити, що турецькі слова чи терміни, які мають ширше значення ніж його відповідник в українській мові, можуть бути передані не лише за допомогою методу конкретизації, а й шляхом вилучення їх у перекладі взагалі, чи методом використання їх словникових еквівалентів у мові перекладу. Слід мати на увазі, що використання методу конкретизації вимагає творчого підходу з боку перекладача [22; с. 44].

Суть методу конкретизації, полягає в заміні загального поняття конкретним, а родового – видовим. В результаті використання цієї трансформації, еквівалент, що утворюється і вихідна лексична одиниця знаходяться в логічних відношеннях. Перекладачі часто звертаються до методу конкретизації, коли в мові перекладу є відповідник з настільки ж широким значенням і конотацією, оскільки подібні лексеми можуть мати різну ступінь вживаності в мові оригіналу і мові перекладу [7; с. 45].

Використання даної лексичної трансформації перед усім зумовлено відмінностями функціональних особливостей словникових еквівалентів лексичних елементів оригіналу [9, с. 39].

Найчастіше переклад робиться за допомогою трансформації конкретизації коли присудком виступає дієслово, що має ширше значення. Саме такі випадки можна назвати найбільш типовими для використання прийому конкретизації [8, с. 49].

Наприклад:

- 1) Через пару секунд йому здалось, що він почув ще *звуки*. –
Birkaç saniye sonra başka *ayak sesleri* duyduğunu düşündü.
- 2) “Kule yeniden inşa edilmiş” – öyle seyahatçılar söyledi.
Башня була знову відбудована – так казали прохожі. –
- 3) Odak, onun eylemleri ile kışkırttığı *durumdaydı*. –
Увага *зосередилась* на ситуації, яку вона спровокувала своїми діями.
- 4) Anlamadım, siz şimdiye kadar *hiç bir şey yemediniz* mi? Çabuk, en yakın lokantaya gidelim! –
Я не зрозумів, ви до цього часу *ще не поснідали*? Швидко, йдемо до найближчого кафе!
- 5) Biz konuştuğuktan sonra bir karar verdik, gelecek ayda sen mutlaka *liseyi* devam etmelisin. –
Ми поговорили і прийняли рішення, з наступного місяця ти маєш продовжити відвідувати *середню школу*.
- 6) На цей раз *обидві жінки* чекали, просто довіряючи його словам. –
Anne ve kız da bu kez onun verdiği sözü yerine getireceğine inanarak bekliyordılar.

В першому прикладі можна прослідкувати бажання перекладача конкретизувати певні моменти оригіналу при перекладі. На першому прикладі ми бачимо конкретизацію у вигляді “sesler” як “ayak sesleri”. Такий метод перекладу було вжито щоб передати читачу що саме означає цей звук, що хтось іде, а не кричить чи стукає наприклад.

В четвертому прикладі був використаний метод конкретизації, щоб позначити половину дня. Так читачу одразу стало зрозуміло, що це дообідній час.

В п'ятому прикладі використано дану лексичну трансформацію, оскільки навчальні заклади Туреччини і України відрізняються. Тому щоб

українському реципієнту був зрозумілий контекст в даному випадку потрібно конкретизувати інформацію.

В шостому прикладі в турецькому перекладі іде конкретизація про кого точно іде мова, тобто замість “iki kadın” – “anne ve kız”. Такий вид перекладу було вжито для легшого розуміння читачем тексту.

Отже, лексичні трансформації як спосіб перекладу найчастіше застосовується коли ми хочемо замінити слова із широким, навіть можна сказати, розмитим, значенням на слова із більш вузьким чи більш точним значенням. Також коли ми хочемо конкретизувати певні моменти в тексті перекладу порівняно з оригіналом. Еквівалент в даному випадку передає родове поняття, що включає початкове видове. Також метод конкретизації виступає важливим методом вибору контекстуального відповідника слову в тексті оригіналу [30; с. 44].

У деяких випадках використання конкретизації пов'язано з тим, що в мові перекладу немає слова з таким широким значенням. Іноді родове поняття неможливо вжити через відмінності в асоціативних компонентах значення. У таких випадках дуже поширеним методом перекладу і є конкретизація.

У результаті вживання конкретизації ми підбираємо відповідну вихідну лексичну одиницю, яка виступає в логічних відносинах із лексемою мови оригіналу: одиниця мови перекладу втілює родове поняття, а одиниця мови оригіналу – видове поняття, що входить до неї [1; с 124].

2.3. Принципи використання методу лексичних відповідностей при перекладі художньої літератури.

Лексичні відповідності можуть бути одинарними та множинними. Одинарні лексичні відповідності використовуються коли одиниця мови

оригіналу в більшості випадків перекладається однією одиницею мови перекладу, сюди належать терміни, власні назви, видові поняття. Можуть бути випадки, коли одинарні відповідності наявні лише у декількох значеннях багатозначного слова.

Основна увага при описі лексичних відповідностей приділяється відповідностям лексичних, фразеологічних і граматичних одиниць мови оригіналу, які мають власне стале і незалежне значення, і це значення передається у певній кількості висловлювань [18; с. 73].

Як правило, відповідністю мови оригіналу є лексема мовного посередництва того ж рівня в мові перекладу. Але випадки міжрівневих відповідностей не є рідкістю. Наприклад, фонетико-лексичні чи лексико-граматичні відповідності. Також відповідностями можуть бути лексеми іншого рівня, наприклад, для слів із загальним значенням – слова з конкретним значенням.

Багато одиниць мови оригіналу при перекладі мають множинні відповідності – це декілька одиниць мови перекладу, що можна використати для передачі значення одиниці оригіналу. В такому випадку перекладач має підібрати найбільш вдалий відповідник опираючись на основу контексту, який може бути лінгвістичним або ситуативним [40; с. 29].

Наприклад:

- 1) *Sadecce Kızılırmak kıyısına gelip bu huzuru hisettik* –

І лише вийшовши на берег *Кизил-Ірмак*, ми відчули той самий спокій.

- 2) *Kino onların çevresinde dönüp duruyor, çaresiz gözlerle izliyordu. Şaşkındı, elinden hiçbir şey gelmiyordu* –

Кіно стояв обернувшись і дивися очами, повними безвиході. Він розгубився, але *від нього не залежало нічого*.

3) Eşikte *Kino*'nun ağabeyi *Tomas*, yanında şişman karısı *Apolonia* ve dört çocuğu duruyor, külübenin girişini kaplıyorlardı.

На порозі стояли *Кіно* та його старший брат *Томас*, поряд його товстенька жінка *Аполонія* та їх четверо дітей, всі разом вони перекривали прохід.

4) Köprüklü *Dinyeper*'i dinlenmeliyim

Ne destanlar okur, neler anlatır? –

Я повинен слухати пінисте *Дніпро*,

Епічні твори, які він читає, і те, що розповідає

5) *Kozaklar* ile deniz kıyılarında kuş gibi uç,

Bozkırlarda kazılan mezarları gözetle. –

Літай з *козаками* понад берегами,

Розкриті могили в степу надзирайте.

В першому прикладі ми бачимо як за допомогою методу лексичних відповідників ми перекладаємо власні назви, як в даному випадку назва річки, що протікає в Туреччині – Кизил-Ірмак.

В наступних двох прикладах ми бачимо як передати імена головних героїв книги на українську мову використовуючи трансформації.

Наведені вище приклади показують, що будь-які власні назви, імена чи конкретні, єдині в своєму роді предмети, а також характері для певної місцевості діалектизми, як, наприклад, в даному випадку “козаки” “*kozaklar*”, на іншу мову перекладається методом лексичних відповідностей.

Отже, використовуючи трансформаційний метод лексичних відповідностей основна задача перекладача полягає в умінні підібрати еквіваленти для одиниці оригіналу в мові перекладу і у випадку, якщо це множинні відповідності, то підібрати з цього ряду варіант, який найбільше відповідає умовам контексту.

А можливість перекладача тримати в пам'яті словниковий запас лексичних відповідностей дає йому можливість не витратити час на пошуки еквівалента, що дуже допомагає в першу чергу в усному перекладі; заздалегідь відомий переклад таких одиниць дозволяє швидко підібрати правильний еквівалент та визначити тематику тексту [18; с. 77].

2.4. Принципи використання методу лексичних додавань при перекладі художньої літератури.

Одні з видів трансформацій, що вживаються найчастіше при перекладі художніх текстів виявилися трансформації додавання й вилучення слів. Основна мета додавання полягає у введенні в текст перекладу лексичних елементів, що були відсутні в оригіналі, з метою більш еквівалентного перекладу сенсу речення оригіналу, та / або для дотримання мовних норм, що існують у культурі мови перекладу [11; с. 48].

Багато елементів в оригіналі, що залишаються в перекладі невираженими, мають бути передані в перекладі за допомогою додаткових лексичних одиниць. Також такий вид перекладу можливий коли еквівалент у мові перекладу не передає того ж значення, що мається на увазі в оригіналі.

Зрозуміло, що такого виду трансформації вимагають від перекладача професійності, щоб у перекладі не було передано ширше, спотворене або зменшене значення одиниці оригіналу. В першу чергу такий прийом зумовлений відсутністю однослівних відповідників чи відмінностями семантичної і лексичної системи обох мов.

Другий важливий момент, який призводить до додавання чи вилучення слів – це безпосередньо потреби контексту. У тому чи іншому контексті може бути слово, яке несе прихований сенс, чи слово, пов'язане з національно-

культурними конотаціями. Це, в свою чергу, вимагає додаткового пояснення при перекладі.

Додавання слів у переважній більшості випадків диктується застосуванням описового перекладу [32; с. 114].

Лексичні додавання можуть бути пов'язані з необхідністю передачі в тексті перекладу значень, які виражені в оригіналі граматичними засобами. Іноді додавання обумовлені стилістичними міркуваннями.

Наприклад:

- 1) Bu sabah da diger sabahlardan *farksızdı* ama yine de her şey daha güzel görünüyordu –
Цей ранок *абсолютно нічим не відрізнявся* від інших, але знову ж таки все виглядало ще прекраснішим.
- 2) Раптом його ноги *дуже ослабли* –
Birdenbire bacakları *çok kötü gevşedi*.

На першому даному прикладі можна побачити що передаючи “*farksızdı*” (досл. однаковий) як “ранок, який абсолютно нічим не відрізнявся від інших” перекладач показує більшу емоційність в тексті перекладу.

В другому випадку для більш точної передачі стану було використане додавання “*kötü*”.

При перекладі з турецької мови на українську додавання можуть носити такий характер:

1. Уточнення.

Після лексикологічного відповідника уточненням в реченні буде виступати те слово, яке буде звужувати поняття, що передається. В ролі пояснювальних членів речення найчастіше виступають обставини місця, часу,

образу чи способу дії. Елементами уточнення вважаються ті члени речення, що і слова, які вони уточнюють.

Наприклад:

- 1) Раптом, *ii тоненькі руки* охопили його за шию –
Birdenbire *incesik iki kol* boynuna sımsıkı sarıldı.
- 2) Kozaklar ile *deniz kıyılarında kuş gibi* uç.
Літай з козаками *понад берегами*.
- 3) *Ne uyarım* kara kaşları,
Kömür gözleri! –
Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі.

В першому випадку перекладачеві здалось кращим передати переклад за допомогою уточнення “*iki kol*”. По суті це не змінює особливо сенсу, але саме таким чином описана ситуація передається в більш доповненому вигляді.

В другому прикладі в перекладі було задіяно уточнення над якими саме берегами – “*deniz kıyılarında*”, і це не єдине уточнення, вжите в цьому реченні – на думку перекладача було також вжито “*kuş gibi*”. Дані приклади ніяким чином не змінюють сенсу оригіналу, просто в деяких випадках уточнюють значення при перекладі.

В третьому прикладі, при дослівному перекладі вираз “*ne uyarım*” має значення “що мені робити”, перекладачем з власної ініціативи було використано прийом додавання (уточнення). І якщо оригінал звучить “Нащо мені чорні брови”, то вихідний текст ми можемо інтерпретувати як “Що мені робити з чорними бровами?”.

1. Посилення значення оригіналу.

Цей спосіб також є доволі поширеним при перекладі і використовується він перекладачами для передачі більш яскравого,

емоційного зображення тексту перекладу. При цьому додаваннями будуть виступати будь-які додаткові члени речення.

Наприклад:

1) Тепер його стан був більше схожий на *захоплення* –

Şimdi ise halinde adeta bir çeşit *çoşkunluk ve heyecan* (захоплення і хвилювання) görünüyordu.

2) O sonbahar akşamı gökyüzü *inanılmaz derecede turuncuydu*. Bazen buna bakmak bile korkutucu –

Того осіннього вечора небо *палало* *оранжевим кольором*. Часом було навіть страшно дивитись.

Перший приклад посилення значення оригіналу виступає через передачу тексту у вигляді двох синонімів турецькою мовою – “захоплення” як “*çoşkunluk ve heyecan*”. Саме такий спосіб перекладу було вжито для більш точної і розширеної передачі емоційного стану героя.

В другому випадку в українській мові ми маємо гарний відповідник для турецького “*inanılmaz derecede turuncuydu*”, а саме “не палало”. Якщо перекласти просто що небо було оранжевого кольору, зовсім не передається той колорит тексту оригіналу.

Отже, іншими словами додавання – це відтворення при перекладі упущених в мові оригіналу “доречних слів”. Ціллю вживання перекладачем такої лексичної трансформації є різниця в граматиці, синтаксисі, відсутності правильних тобто точних семантичних і лексичних еквівалентів у мові перекладу, а також, іноді, просто стилістичні міркування перекладача.

У будь-яких випадках використання лексичних додавань, перекладачеві потрібно бути обізнаним у темі тексту оригіналу. Необхідно розуміти, що хотів сказати автор і чому він передав це саме таким чином, адже лише

розуміючи оригінал можна перекласти текст максимально адекватно і зрозуміло для кінцевого читача.

2.5. Принципи використання методу лексичних упущень при перекладі художньої літератури.

Четвертим типом лексичних перекладацьких трансформацій є упущення, що в турецькій мові в першу чергу виражається упущенням присвійних займенників, чи підмета, оскільки його ми завжди можемо знайти у вигляді афікса в присудку і тому повторювати його двічі часто не має сенсу.

Важливо відмітити, що упущення підмета, яке виражається особовим займенником, можливе за умови, якщо він не є ремою речення. Прийом лексичних упущень є прямо протилежним прийому додавання і має на меті відмовитися від передачі в перекладі семантично надлишкових слів, значення яких є не дуже важливим чи легко відновлюється в контексті [25; с. 37].

Прикладом лексичної надлишковості може бути використання так званих “парних синонімів” – паралельно вживаних слів з близьким значенням. В такому випадку при перекладі, один з синонімів, як правило, пропускається. Також прийом упущення не обов’язково має бути пов’язаним з потребою прибрати надлишкові елементи в тексті оригіналу. Однією з причин його використання можуть бути повторення, вживання числівників, назв мір, вимірів де це недостатньо мотивовано змістом. Також за допомогою методу упущення при перекладі ми можемо виконати компресію тексту [25; с. 60].

Наприклад:

- 1) Потім *він* знову схопився за камінь –
İşini bitirdikten sonra taşa yeniden yapıştı.
- 2) Bundan sonra teklifi *çevrildi ve reddedildi* –

Після цього його пропозиція була *відхилена*.

3) *Kino kamaşan gözlerini yere indirdi* –

Кіно *опустив* засліплені очі.

4) *Ancak Tanrı'nın lütfuyla ya da kaderin bir oyunuyla, ya da belki her ikisinin birden yardımıyla olacak bir şeydi* –

Це було щось, що сталося або з Божої волі, або з хитрістю долі, а можливо те і інше.

Метод упущення, зазначений в першому прикладі носить характер координаційного упущення, оскільки турецька мова є аглютинативною мовою, що означає що словотворення в мові відбувається шляхом приєднування афіксів, в даному прикладі підмет “він” ми можемо побачити в турецькому присудку “*уарıştı*”. Тобто такого типу координаційні упущення передаються за допомогою афіксів.

В другому випадку ми бачимо в оригіналі два близьких за значенням слова “*çevirmek ve reddetmek*” тому при перекладі на українську те ж саме значення можна передати одним “відхилено”.

В третьому прикладі в нас іде на українську мову упущення “*yere indirdi*” як просто “опустив”, оскільки в українській мові переклад “опустив очі на землю” недоречний і виступає більше як буквальний переклад.

Четвертий приклад показує як саме досягти еквівалентності і адекватності при перекладі за допомогою лексичної трансформації. Дослівний переклад був би по-перше недоречний, по-друге він не зміг би передати суті оригіналу.

Отже, перекладаючи методу упущення піддаються найчастіше слова, які є семантично надлишковими, а переклад з їх упущенням не матиме смислових відмінностей в порівнянні з оригіналом. Одним із прикладів

надмірності є вживання парних синонімів – значення таких одиниць може бути легко передано в перекладі за допомогою одного словникового еквівалента.

Але загалом трансформаційний прийом лексичних упущень в перекладі використовується не лише стосовно парних синонімів, але і відносно інших елементів тексту. Упущення в українському перекладі може супроводжуватися об'єднанням декількох речень в одне.

2.6. Принципи використання методу лексичної заміни при перекладі художньої літератури.

Одним з найбільш поширених трансформацій можна вважати лексичну заміну, яка може виступати в вигляді генералізації, диференціації, чи функціональної заміни.

Контекстуальна заміна – це лексична перекладацька трансформація, в наслідок якої відповідником в мові перекладу стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником лексеми щ мови оригіналу, але це слово підібрано враховуючи контекстуальне значення слова, воно відповідає мовленнєвим нормам і традиціям мови перекладу [32; с. 84].

Потрібно розуміти, що в перекладі не існує конкретно-визначених правил підбору контекстуальних заміни, оскільки їх переклад у таких випадках на пряму залежить від контексту їхнього вживання.

В свою чергу смисловий розвиток – це такий прийом контекстуальної заміни, при якому вживається лексема, значення якої є логічним розвитком значення відповідника в мові перекладу. Такого виду відхилення від оригіналу іноді необхідні для досягнення адекватності перекладу, для більш точної

передачі задуму автора, оскільки для турецької та української мов характерні різні мовленнєві норми та різні традиції мовлення [11; с. 28].

Метод диференціації припускає заміну лексеми тексту оригіналу з широкою семантикою на лексему вихідного тексту з більш вузькою семантикою [21; с. 128].

Наприклад:

1) Kozak kaderini arar,

Arar, ama veremez karar. –

Шука козак свою долю,

А долі немає.

2) Su akar ama sakin akar. –

Вода тече, але не витікає

3) Rutubetli havadan korumak için battaniyesini burnuna örtmüştü –

Щоб не замерзнути Рутубетлі повністю окутався ковдрою.

4) Gözleri ateşli ve parlaktı –

Його очі горіли.

5) Birlikte geçirdikleri yıllar onlara konuşmadan anlaşmayı öğretmiş,

kelimelere gerek kalmamış –

За прожиті разом роки вони навчилися розуміти один одного без слів.

В першому прикладі лексична трансформація заміна виступає через переклад словосполучень, наприклад, “*veremez karar*”, що буквально означає “рішення, яке не можливо вирішити”, але перекладач в даній ситуації, для природності звучання, вирішив обрати саме такий варіант перекладу, використавши повну контекстуальну заміну.

Така ж сама ситуація і з виразом “*akar, ama sakin akar*”, що дослівно перекладається “тече, але тече спокійно”, хоча в тесті Т.Г. Шевченка цей вираз звучить “тече вода, та не витікає”. Такий варіант перекладу може бути

використано для здійснення більш коректного перекладу, без надмірної зміни оригіналу.

На третьому прикладі ми можемо побачити приклад майже повної заміни при перекладі. Дана адаптація найбільш вдало передає контекст оригіналу.

В четвертому прикладі ми використали прийом контекстуальної заміни щоб уникнути повторень, оскільки ці два близькі по значенню слова “ateşli ve parlaktı” українською мовою можна замінити одним.

П'ятий приклад показує коли з двох частин речення шляхом упущення було перекладено однією частиною. Такий тип перекладу було вжити щоб уникнути синонімічних повторів.

Отже, під час перекладу при необхідності треба замінювати окремі слова або словосполучення мови оригіналу на відповідники (слова, словосполучення) мови перекладу, що не є постійними еквівалентами, але дослівно точно передають зміст оригіналу. В даному випадку буде підбиратись заміна, яка найбільш точно зможе передати суть оригіналу і ідею автора.

Коли в мові перекладу немає точного відповідника слову чи словосполученню з оригіналу, говорити про заміну було б неправильно. Трохи змінюючи сенс, можна сказати, що контекстуальна заміна має на меті відмову від використання вже існуючих в мові перекладу еквівалентів чи аналогів.

Причиною використання методу контекстуальної заміни є особливості контексту, точніше нетрадиційне використання слів чи словосполучень у конкретному контексті.

2.7. Принципи використання методу лексичної генералізації при перекладі художньої літератури.

У процесі перекладу лексичних елементів еквіваленти можуть формуватися за рахунок по-перше звуження значення турецьких слів, а по-друге за рахунок розширення значення. Генералізація є лексичною трансформацією, що використовується в таких випадках. Її суть полягає в тому, що слово із вузьким значенням, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням, а іноді, гіпонімом [9; с. 45].

Генералізація часто використовується щоб передати реалії та уникнути надлишкового навантаження тексту перекладу. Коли перекладач використовує лексему з більш загальним значенням необхідність в уточненні зникає. Іноді цей прийом вживається щоб переклад був більш точний, ідіоматичний і ширший.

Використовувати метод генералізації потрібно дуже обережно, оскільки іноді він може призвести до певної втрати інформації, і іноді звертатись до цього методу варто лише тоді, коли використання словникового еквівалента у перекладі може стати причиною порушень граматичних або стилістичних норм мови перекладу [9; с. 47].

Наприклад:

- 1) *Ordel* піднявся вище і знову почав літати по колу –
Kuş yükseldi ve yine de havada daireler çizmeye başladı.
- 2) *Ve beni bu büyük,*
Özgür ve yeni toplumda –
Unutmayın sessizce hatırlamayın.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.
- 3) *Yanında kiruşun var mı? Çok acele gitmem gerek artık –*
У тебе є з собою *мілкі гроші*? Я вже дуже поспішаю.

4) Bütün sayfaları gözden geçirip nihayet gerçekten ne istediğini buldu – “*hot fudge sundae*” –

Переглянувши всі сторінки вона все ж знайшла що насправді хотіла – *морозиво*.

В першому прикладі “орел” було замінено на більш загальне поняття “kuş”. Оскільки по контексту в уточненні пташки не було великої потреби і це не несло за собою ніяких контекстуальних змін, перекладачем було прийняте рішення використати в даному випадку прийом лексичної генералізації.

В другому випадку в перекладі трансформація була використана в слові “сім’я”, в тексті перекладу це “toplum”, що дослівно означає суспільство. Перекладач Т. Арнаут таким чином розширила значення тієї думки, що намагався передати поет, замінивши його словом із більш широким значенням.

В третьому випадку було вжито саме такий варіант перекладу тому що вдалий переклад грошових одиниць на пряму залежить від обізнаності реципієнта в валютних питаннях тієї чи іншої країни. Тому саме такий варіант перекладу в даному випадку є найбільш вдалим.

В четвертому прикладі найкращим рішенням було використати метод генералізації і вказати основний складник продукту. Звичайно, читач міг знати що то насправді за блюдо, але для більшості читачів для кращого розуміння вихідного тексту було б влучніше використання слова “морозиво”.

Отже, прийом лексичної генералізації дозволяє реципієнту в загальних рисах зрозуміти те, що намагався передати в тексті оригіналу автор і тим самим цей метод не дозволяє перегрузити читача надмірним описом особливостей і ознак одиниць оригіналу.

При перекладі з турецької мови на українську і навпаки цей прийом застосовується набагато рідше, ніж конкретизація. Це пов'язане з

особливостями турецької лексики. Слова цієї мови частіше мають більш абстрактний характер, ніж українські слова, пов'язані з тим же поняттям.

2.8. Принципи використання методу антонімічного перекладу при перекладі художньої літератури.

Крайнім випадком лексичних трансформацій, які ми розглядаємо в нашій роботі є метод антонімічного перекладу. Його суть полягає в заміні слова чи словосполучення в мові перекладу на протилежну (позитивна – на негативну і навпаки). Проте, при такому виді перекладу зміст одиниці залишається подібним.

По суті, це така ситуація коли ми один і той самий момент можемо передати на іншу мову різними способами. Проте, термін “антонімічний переклад”, який часто можна почути в перекладознавчій теорії, є не досить точним, оскільки слово, що перекладається, не змінюється антонімом, а лише змінює свою форму на протилежну, тоді як його зміст та значення залишається незмінними.

Тому для позначення цього способу перекладу краще вживати термін “формальна негативація”, в якому підкреслюється що змінюється саме форма слова або словосполучення і що мається на увазі під антонімічністю [32; с. 38].

Описана вище лексична трансформація представлена трьома видами:

1) негативація (слово або словосполучення замінюється в перекладі на слово з префіксом – не або словосполучення з часткою – не) [11; с. 80];

2) позитивація (слово або словосполучення змінюється в перекладі на слово або словосполучення, яке не має в собі заперечення) [11; с. 85];

3) анулювання двох наявних у реченні негативних лексичних компонентів [11; с. 87].

Вживання в перекладацькій практиці даного типу трансформацій пов'язано з необхідністю вірно передати фонову інформацію тексту оригіналу, оскільки прямиї еквівалент слова тексту оригіналу не завжди може мати такий самий відтінок і викликати необхідну реакцію у читача.

Наприклад:

- 1) *Bir inci bulmak küçük bir olasılıktı ama, insanın şansı yaver gidebilir – Велика імовірність була не знайти перлину, але людині може пощастити.*
- 2) *Konuşmaları kesintiye uğramadı, ne kadar çok bahsettiler... – Їхня розмова продовжувалась до ранку, скільки всього вони встигли обговорити...*
- 3) *İçeri girip etrafına baktım ama aralarında ne Kino ne de Rutubetli vardı. – Я зайшов в середину, подивився навколо, але ні Кіно ні Рутубетлі серед них не було.*
- 4) *Şaşırp her şey anlatabilirdi ama hiç bir şey söylemedi. – Здивувавшись, він міг би розказати все, але він зберігав мовчання.*

На перших прикладах ми бачимо що ми можемо передати теж саме значення тексту оригіналу використовуючи протилежне значення лексем і це абсолютно не змінює контексту чи сенсу речення.

Також на третьому прикладі ми можемо побачити особливості турецької мови, а саме, що для неї є характерні конструкції, які на українську мову перекладаються протилежним значенням – “ne .. ne de vardı” – “не було”.

Отже, антонімічний переклад – це лексична трансформація, що супроводжується заміною вихідної позитивної форми негативної формою в перекладі або, навпаки, заміною лексичної одиниці вихідного мови мовної одиницею перекладу, яка має протилежне значення. У турецько-українських

перекладах ця трансформація застосовується особливо часто, коли негативна форма вживається із словом, що має негативний префікс в оригіналі.

Перекладач використовує метод антонімічного перекладу в тих випадках, коли з'являється потреба в комплексній лексичній чи граматичній заміні певної частини речення, з метою надання перекладу більшої відповідності до оригіналу.

З точки зору перекладацької практики важливо розділяти випадки, коли варіантні еквіваленти слова вказані в словнику і коли вони частково або повністю відсутні в словниках. У першому випадку перекладач вирішує завдання вибору відповідного варіанту еквівалента декількох вихідних слів, наведених в словнику в даному контексті.

Для того, щоб правильно підібрати еквівалент, перекладач має вміти визначати і знаходити вірний лексично-семантичний варіант слова, після чого підібрати відповідний еквівалент із словника. При інтерпретації тексту перекладач повинен враховувати лексичні і семантичні відмінності між турецькою та українською мовами, які вимагають перетворення та зміни слів під час перекладу, а оскільки словниковий запас тісно пов'язаний з граматиною, перетворення часто призводять до одночасних змін і слів і граматики.

Можуть бути ситуації, коли в перекладі може взагалі не бути словникових еквівалентів оригіналу. В таких випадках перекладач буде звертатися до методу суцільної компенсації. А іноді в перекладі практично повністю вирізається репліка, чи навіть ситуація в цілому, бо не для усіх реалій однієї культури існують хоча б віддалені відповідності в мові перекладу.

Отже, для будь-якого перекладу характерна втрата інформації. Певний відсоток інформації все одно втрачається при перекладі. На жаль, це об'єктивне зло, позбутись якого практично неможливо, не зважаючи на всі зусилля професіоналів.

Говорячи про трансформації загалом, необхідно відзначити, що в більшості словниковий запас будь-якої мови більш-менш багатозначний. А через це існує й множинність словникових еквівалентів і трансформацій.

Переклад фактично ніколи не обмежувався вибором тих елементів, які зафіксовані в словниках. У перекладацькій практиці є багато ситуацій, коли перекладачем вибрано еквівалент, безпосередньо не передбачений словником, тому що він не в змозі передбачити всі конкретні сполучення та трансформації.

ВИСНОВКИ

Отже, процес перекладу тексту з однієї мови на іншу має різнобарвний і неоднозначний характер, він пов'язаний з безліччю компонентів і саме різносторонність перекладу як процесу відображає відмінності у визначеннях і аспектах, даних різними авторами. Лінгвістична модель процесу перекладу представляє його як серію послідовних перетворень тексту оригіналу в текст перекладу, за допомогою яких перекладачем теоретично може і має бути досягнутий бажаний результат.

Таким чином ми можемо зробити висновок, що переклад – це одна з важливих форм міжкультурних взаємовідносин. Знання іноземних мов завжди цінувалося і було перевагою. Перекладач виступає посередником між людьми, що спілкуються різними мовами. Окрім посередницької функції, перекладачі також є творцями слова.

Професія перекладача має на меті об'єднувати людей через культурні, наукові чи політичні аспекти. Оскільки на сьогоднішній день велику роль відіграє іноземна інформація, вона стала необхідністю у темі співпраці між країнами, що допомагає розвивати економіку, техніку, мистецтво, телекомунікації, тощо. У ХХІ столітті складно уявити, скільки б корисної інформації ми могли втратити у випадку відсутності перекладу, як явища.

Тож мета нашого дослідження полягала у виявленні функціональних особливостей використання лексичних трансформацій та їх особливостей при перекладі художніх творів. Завданнями нашої роботи було дослідити методи досягнення еквівалентності при перекладі художніх творів, визначити основні причини використання лексичних трансформацій та виявити проблеми і шляхи перекладу лексичних трансформацій з однієї мови на іншу;

Було досліджено, що основними методами досягнення еквівалентності при перекладі виступають лексичні трансформації. А передумовою правильного і адекватного перекладу є вдале використання лексичних трансформацій в процесі перекладу.

Нами було виділено наступні чотири основні причини використання лексичних трансформацій при перекладі художньої літератури з турецької мови на українську:

- 1) Мета точно передати прагматичні значення;
- 2) Відмінності лексем мови оригіналу і мови перекладу;
- 3) Більша або менша диференціація лексем в мовах;
- 4) Бажання адекватно передати форму висловлювання оригіналу.

Лексичні трансформації в перекладознавстві в першу чергу потрібні для підбору найбільш відповідного варіанту перекладу і визначення критеріїв цього відбору, в перспективі таке дослідження дозволяє розробити систему відповідностей понять і значень мови оригіналу в перекладі.

Важливо, що перекладацькі лексичні трансформації в “чистому вигляді” зустрічаються рідко. Загалом різні трансформації переплітаються між собою, наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація в свою чергу може супроводжуватися лексичною тощо.

Переклад є складним процесом саме через ці складні комплексні перекладацькі трансформації. Проте, якщо перекладач хоче мати адекватний переклад тексту художнього стилю і не тільки, досягти цього без використання трансформацій не можливо.

В даному дослідженні ми розглянули складнощі перекладу художніх текстів і перекладацькі трансформації, що були використані при перекладі, а саме: лексичні відповідності, додавання (уточнення; посилення значення

оригіналу; уточнення часу чи черговості подій; обставина образу дії), упущення, заміна, генералізація, конкретизація, функціональна заміна.

Виходячи з вищесказаного, складно не визнати той факт, що через відмінності між мовою оригіналу і мовою перекладу, використання перекладацьких трансформацій неминуче для досягнення адекватності перекладу.

Основними труднощами, з якими зіштовхується перекладач працюючи з художньою літературою – це по-перше досягнення еквівалентності тексту при перекладу оригіналу і по-друге передача емоційного і естетичного настрою твору, зберігаючи при цьому його форму.

На основі аналізу визначення терміну “трансформація” ми дійшли до висновку, що найбільш точним визначенням є визначення, запропоноване Л.С. Бархударовим:

Трансформація – це особливі відносини між двома мовними одиницями, одна з яких виступає як вихідна лексема, а інша формується на основі першої. Перекладацькі трансформації в свою чергу – це різноманітні міжмовні перетворення, мета яких досягти адекватності перекладу тобто еквівалентності в перекладі, не зважаючи на відмінності в системах двох мов.

Також в ході роботи нами було встановлено, що на сьогоднішній день не існує єдиної класифікації лексичних перекладацьких трансформацій. В результаті ми прийшли до висновку, що найбільш повний аналіз перекладацьких трансформацій описаний в працях В.Н. Комісарова.

В ході виконання роботи нами було поставлено та виконано такі завдання:

- Досліджено методи досягнення еквівалентності при перекладі художньої літератури, а саме шляхом збереження предметного змісту тексту; шляхом підбору синонімічних мовних засобів;

шляхом орієнтації на передачу художньо-естетичних та будь-яких інших формальних ознак оригіналу.

- Визначено основні причини використання лексичних трансформацій при перекладі художньої літератури, а саме коли у вихідному тексті зустрічається нестандартна мовна одиниця на рівні слова; коли є професійний термін; коли відсутні слова, що позначають предмети, явища й поняття, характерні для вихідної культури; коли присутня різниця в смисловому об'ємі слова.
- Вказано види лексичних трансформацій, які були використані в перекладі, а саме лексичні відповідності, додавання, уточнення, посилення значення оригіналу, упущення, заміна, генералізація, конкретизація, антонімічний переклад.
- Виявлено проблеми та шляхи перекладу лексичних трансформацій з однієї мови на іншу, а саме складність підбору конкретного відповідника; проблеми перекладу через схожість та відмінності в граматиці двох мов.

В останньому розділі нами був проведений аналіз перекладу тексту художнього жанру на наявність і вживання лексичних трансформацій і було виявлено, що переклад літературних текстів майже неможливий без використання перекладацьких трансформацій. Переважно це прийоми конкретизації, генералізації, упущення та додавання. Серед цих прийомів найчастіше використовувався метод лексичного додавання.

Найбільша проблема для перекладача під час перекладу – це визначення концептуальної структури тексту оригіналу. Вона заключається в логічних зв'язках і еквівалентному відповіднику тексту перекладу. Тому перекладач повинен вміти адаптуватися до нового. В такому випадку і ефективність перекладу буде адаптована.

Для визначення “сміслових відтінків” лексичної одиниці і можливості використання одного з варіантів перекладу між синонімами мови перекладу перевірялися не лише значення, дані в словниках, але і також значення цієї одиниці шляхом додавання словотворчого суфіксу із заперечним значенням, порівнюючи отримане значення з оригіналом. Тому одне з основних навичок, яким має володіти перекладач – це вміння аналізувати контекст.

На основі перекладу тексту художнього жанру, який ми розглядали в даній роботі, ми проаналізували етапи створення перекладачем еквівалентного перекладу. В процесі вибору остаточного варіанту перекладу перекладач часто звертався до лексичних перекладацьких трансформацій.

Під час прийняття перекладацьких рішень щодо правильного вибору тієї чи іншої трансформації, основною метою було зберегти комунікативну функцію тексту оригіналу, і зробити його відповідним нормам української мови. Розглянувши дані види перекладацьких трансформацій, ми навели приклади їх перекладу і можемо зробити висновок, що перекладацький вибір визначається в першу чергу лінгвістичними факторами.

Відмінність систем турецької і української мов, стилістичні особливості оригіналу, особливості мовних норм мови оригіналу і перекладу, а також індивідуальний стиль перекладача – це і є ті обставини, які є основними для вживання трансформацій. Саме з їх допомогою можливий адекватний та рівноцінний переклад.

Виходячи з вищесказаного, складно не визнати той факт, що через низку причин, використання перекладацьких трансформацій неминуче для досягнення адекватності при перекладі лінгвістичних текстів.

Часом, щоб підібрати правильний еквівалент, перекладачу може бути досить аналізу самого слова, часом йому треба вийти на рівень словосполучення чи речення, а часом знадобиться прочитати весь текст, щоб

зрозуміти всі нюанси значень незнайомих слів. Отже, перекладацька праця потребує терпіння, професіоналізму, мовної здогадки та обов'язково освіти.

Основними труднощами, з якими зіштовхується перекладач при перекладі текстів художнього стилю – це досягнення еквівалентності тексту перекладу і відображення естетичного і емоційного забарвлення твору при одночасному збереженні форми.

Перспективою подальших наших досліджень є потреба в більш детальному та глибокому вивченні засобів адекватного перекладу художніх текстів.

ÖZET

Böylece, çevirinin kültürlerarası ilişkilerin önemli biçimlerinden biri olduğu sonucuna varabiliriz. Yabancı dil bilgisi bugün hala çok değerlidir. Çevirmen, farklı dilleri konuşan insanlar arasında aracı görevi yapar.

Arabuluculuk işlevine ek olarak, çevirmenler yaratıcı ve üretken bir görev gerçekleştirirler.

Tercüman, farklı halkların kültürleri, bilimleri, politikaları arasında köprüler kurar, çünkü yabancı bilgi bir kişinin gerçekliğe karşı tutumunda önemli bir rol oynar, bu ülkeler arasındaki ortaklık, ekonomik gelişme, teknoloji, sanat, telekomünikasyon ışığında açık bir gerekliliktir. Bir fenomen olarak çevirinin yokluğunda dünya uygarlığının ne kadar faydalı bilgi kaybedebileceğini hayal etmek imkansızdır.

Çalışmamızın amacı, sözcük transformasyonunun kullanımının işlevsel özelliklerini ve sanat yapıtlarının çevirilerindeki özelliklerini belirlemektir. Çalışmamızın görevleri, çeviri yeterliliği, eşdeğerlik ve çevrilebilirlik gibi terimlerin kavramını ve özünü ayırt etmektir.

Çeviride eşdeğerliğe ulaşmanın temel yöntemlerinin sözcük transformasyonlarının olduğunu araştırmıştık.

Çeviri, tam da sözcük transformasyonunun karmaşık olduğu nedeniyle zor bir konudur. Çevirinin yeterliliği, dilbilgisi de dahil olmak üzere sözcük transformasyonunun ustaca kullanılmasıyla tam olarak elde edilebilir. Bu çalışmada, sanat metinlerinin çevirinde kullanılan sözcük transformasyonunu zorluklarına baktık.

“Sözcük transformasyonu” teriminin tanımının analizine dayanarak, en doğru tanımın L.S. Barhudarov tarafından önerilen tanım olduğu sonucuna vardık.

Sözcük transformasyonu terimi altında, iki dilin biçimsel ve anlamsal sistemlerindeki farklılıklara rağmen, çeviri eşdeğerliğinin (“çeviri yeterliliği”) elde edilmesi için gerçekleştirilen çok sayıda ve niteliksel olarak çeşitli diller arası dönüşümlerdir.

Son bölümde, sanat metninin çevirisini sözcük transformasyonunun varlığı açısından inceledik ve sanat metinlerini çevirirken genellikle sözcük transformasyonunun kullanıldığını gördük. Bunlar esas olarak somutlaştırma, genelleme, modülasyon ve telafi yöntemleridir.

Orijinal dilin sistemleri ile çeviri dili, orijinalin üslup özellikleri, dilin özellikleri ve orijinal dilin konuşma normları ve çeviri dilinin yanı sıra kaynak metnin yazarının bireysel tarzı, sözcük transformasyonunun kullanımının açıklanamayacağı durumlardır. Kaynak metnin ve çevrilen metnin etkisi açısından eşdeğer olan yeterli bir çevirinin mümkün olması onların yardımıyla mümkündür.

Yukarıdakilere dayanarak, orijinal dil ile çeviri dili arasındaki farklılıklar nedeniyle, çeviri yeterliliğini sağlamak için sözcük transformasyonunun kullanımının kaçınılmaz olduğu gerçeğini kabul etmemek zordur.

Bazen çevirmenin istenen anlamı seçmek için kelimenin kendisini analiz etmesi gerekir, bazen bir cümle veya cümle düzeyine ulaşması gerekir ve bazen de bilmediğiniz kelimelerin anlamlarının tüm ayrıntıları anlamak için metnin tamamını okumanız gerekir. Bu nedenle çeviri işi sabır, dil tahmini ve eğitim gerektirir.

Çevirmenin şiirsel ve sanat metinleri çevirirken karşılaştığı en büyük zorluk, orijinal çevirinin metninin eşdeğerliğinin sağlanması ve yapıtın duygusal ve estetik içeriğinin formu korunmasıdır.

Daha fazla araştırma yapma olasılığı, sanat metinlerin yeterli tercümesinin araçlarının daha ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesine ihtiyaç duyulmasıdır.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев А.Я. Художественный образ и перевод - Вісник. СумДУ. - 2006. - Том 1.
2. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. - М., 2004. - 352 с.
3. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: Высшая школа, 1986. - 304с.
4. Бархударов Л.С., Рецкер Я.И. Курс лекций по теории перевода. / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Горька. – М., 1975. – 263 с.
5. Бергер П.Л. Культурная динамика глобализации / Питер : под ред. П. Бергера и С. Хантингтона. – М., 2004.
6. Борисова Л.И. Лексические проблемы научно-технического перевода. – Диссертация в виде научного доклада. – М.: Наука, 1995.
7. Брандес М.П., Провоторов В.И. Предпереводческий анализ текста - 3-е изд., стереотип. - М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. - 224 с.
8. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / М.: Изд-во института общ. и сред. образования РАО, 2001. 224 с.
9. Гак В.Г. О двусторонней эквивалентности в двуязычных словарях / Тетради переводчика. Вып. 8. М., 1971
10. Гарбовский Н.К. Отражение как свойство перевода // Вест. Моск. ун-та. Сер. 22, Теория перевода. – 2008.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.
12. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. - Вінниця: НОВА КНИГА, 2003 - 608 с.
13. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу. — Вінниця: Нова книга, 2006. — 410 с. (спільно з Науменко А. М. та Огуєм О. Д.)

14. Клименко Л.В. Художній переклад як вид міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції / Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 1
15. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. / – М.: Изд-во “ЭТС”, 2002. – 424 с.
16. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. М., 1999.-132 с.
17. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): - М.: Высш. шк., 1990. - 253 с.
18. Комиссаров, “Слово о переводе” М.: Международные отношения, 1973. — 216 с.
19. Кэтфорд Дж. К. Лингвистическая теория перевода / Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М., 1978.
20. Латишев Л.К. Курс перекладу: Еквівалентність перекладу і способи її досягнення. - М.: Міжнародні відносини, 1981 - 248с.
21. Левицкая Т.Р., Фитерман А.Н. Проблемы перевода (на материале современного английского языка). – Москва: Междунар. отношения, 1976. – 206 с.
22. Левицкая, Т. Р. Перевод с английского языка на русский / - М.: Высшая школа, 1973. - 136 с.
23. Левицкая, Т. Р. Теория и практика перевода / – М. : Изд. лит-ры на ин. яз., 2003. – 263 с.
24. Львовская З.Д. Современные проблемы перевода / – М. : Изд-во URSS, 2007. – 220 с.
25. Любимов Н. М. Книга о переводе: Сборник – М.: Б.С.Г. – ПРЕСС, 2012. – 304 с.
26. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту: / – К.: Ленвіт, 2006. – 157 с.
27. Маршак, С. Я. Портрет или копия? Искусство перевода // Собрание сочинений в 4 т. - М.: Правда, 1990. Т. 4. - 576 с.

28. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. / – М.: Московский лицей, 1996. – 290 с.
29. Найда Ю.Я. К науке переводить / Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М., 1978. - 252 с.
30. Паршин, А.Н. Теория и практика перевода / - М.: Русский язык, 2000. - 161 с.
31. Прошина З.Г. Теория перевода (с английского языка на русский и с русского языка на английский): Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2008 (3-е изд., перераб.), 2002 (2-е изд., испр. и перераб.).
32. Рецкер Я. И. Перевод с английского языка на русский / – Ленинград: Просвещение (Ленинградское отделение), 1973. – 199 с.
33. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. / – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
34. Сдобников, В. В. О переводе В. В. Набоковым одного сонета Шекспира / Проблемы теории, практики и критики художественного перевода: Сб. науч. тр. / отв. ред. В. В. Сдобников. - Н. Новгород, 2000.
35. Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. / – М.: Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 2005. – 99 с.
36. Смирнов, А. А. Мастерство литературного перевода / Литературная энциклопедия. - М., 1963.
37. Солодуб, Ю. П. Теория и практика художественного перевода / - М.: Издательский центр «Академия», 2005. - 304 с.
38. Уманець А. В. Lexical Translation Transformations. Scientific papers of Kamianets-Podilsky Ivan Ohiyenko National University : Philological Sciences. Kamianets-Podilsky : Aksioma, 2015. Issue 39. P. 262-265.
39. Чайковська Т.В. Труднощі художнього перекладу // Сучасні наукові дослідження – 2006 : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 20–28 лютого 2006 р. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006.

40. Швейцер А.Д. Теория перевода.-М., 1988.- 215 с.
41. Ad orbem per linguas. До світу через мови». Матеріали Міжнародної студентської науково-практичної конференції «Світ як інтертекст», 17–18 червня 2020 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2020. 632 с.
42. Bell R.T. Translation and Translating: Theory and Practice / Roger Bell. – N.-Y. : Longman, 1997. – 298 p.
43. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics. Fifth Impression. Oxford University Press, 1978. IX, 103 p.
44. Descriptive Translation Studies and Beyond. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1995.
45. Hatim B., Mason I. Discourse and the Translator / B. Hatim, I. Mason. – N.-Y. : Longman, 1997. – 258 p.
46. Esin O., Gorobets E., Nikolaeva N. Pain questionnaires: Linguistic aspects of translation into Russian language // Journal of Language and Literature. 2016. Vol. 7. №1. P.231-234.
47. <https://studfile.net/preview/5114870/page:11/>
48. <https://alumni.duke.edu/magazine/articles/translation-transformation>
49. Collins Gem Turkish Dictionary
50. Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük
51. Етимологічний словник турецької мови
52. Турецко-русский словарь: 80 000 сл. и словосочетаний. Юсипова Роза Ризовна. / Т.Е. Рыбальченко (ред.). — М. : ООО "Русский язык-Медиа", 2005.